

A SZEPSII EV. REF. EGYHÁZ
TÖRTÉNETE

LEVÉLTÁRI OKMÁNYOK S AZ EGYHÁZI
FELJEGYZÉSEK ALAPJÁN.

Orismus
IRTA

KOVÁCS BÉLA

A SZEPSII EV. REF. EGYHÁZ LELKÉSZÉ.

Enoble

A TISZTA JÖVEDELEM AZ EGYHÁZI ALAPHOZ CSATOLTATIK

KIADTA A SZEPSII EV. REF. EGYHÁZ.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD JENŐ, AZ EV. REF. FŐISKOLA BETŰVEL.

1896.

Ára 1 korona.

A SZEPSII EV. REF. EGYHÁZ
TÖRTÉNETE

LEVÉLTÁRI OKMÁNYOK S AZ EGYHÁZI
FELJEGYZÉSEK ALAPJÁN.

IRTA

KOVÁCS BÉLA

A SZEPSII EVANG. REFORM. EGYHÁZ LELKÉSZE.

A TISZTA JÖVEDELEM AZ EGYHÁZI ALAPHOZ CSATOLTATIK.

KIADTA A SZEPSII EV. REF. EGYHÁZ.

*

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD JENŐ, AZ EV. REF. FŐISKOLA BETŪIVEL.

1896.

RADÁCSI GYÖRGY

BARÁTOMNAK

ŐSZINTE SZERETETEM CSEKÉLY JELÉÜL.

KOVÁCS BÉLA.

ELŐSZÓ.

Midőn egyházközségem történelmét főbb vonásai-
ban megírtam, kettős cél lebegett szemeim előtt. Egyik,
hogy kezébe adva azt gyülekezetem híveinek, azokat
a mult idők igen sokszor megrázó, de mindenkor fel-
emelő hatása által egyházközségünk iránti lelkesed-
ésre, lángoló szeretetre buzdítsam; másik, hogy e
szerény munkával egy homokszemet vigyek amaz épü-
lethez, melynek neve: a magyarországi ev. ref.
egyházak történelme.

Maga az egyházközség, keletkezésére nézve, egyike
a magyarországi ev. ref. egyházak leg-
elsőbbjeinek.

Volt idő, midőn úgy szellemi értékét, mint anyagi
erejét tekintve, a felvidéki ev. ref. egyházak legjobbjai
közé tartozott.

Ma, annyi rendkívüli veszteség, hosszú küzdelem
után is, számban megfogyva bár, de hivatásának biz-
tos tudatában igyekszik kötelességét teljesíteni, mely
kötelesség nem más, mint az, hogy itt, édes hazánk
északnyugoti részén, legyen az igen sokszor ultramon-
tán érzelmekkel saturált igen erős katolicizmussal
szemben, a protestantizmus védbástyája.

Hogy e helyen az ev. ref. egyház már mindjárt
a magyarországi reformatio hajnalán megalakulhatott,
annak oka első sorban az, mert különösen e vidéken
készítették elő az országba menekült waldensek s az

itt letelepedett huszíták a szíveket a reformatio tanának befogadására.

Magának a városnak lakosai, kik mindnyájan „a királyi podgyász szállítói“ voltak, gyakori utazásaik alatt összeköttetésbe léptek azokkal az egyénekekkel, kik már ismerték az evangyéliomi tudomány alapján megtisztított keresztyén vallást; s ez az összeköttetés eszközölte azt, hogy e helyen a reformatio könnyen meghódíthatta a lelkeket.

Majd a vidék legtehetősebb, a reformatio mellett nyíltan állást foglaló földesurainak, egy Perényi Péternek, Magócsy Gáspárnak s Bebek Györgynek biztos védelme eszközölte azt, hogy e város összes lakossága — a legnagyobb valószínűség szerint, a plebanussal együtt — az ev. ref. vallást fogadta el s az összes egyházi javak birtokában maradt.

A későbbi háborgatások megfosztották ugyan az ev. ref. egyházat az egyházi javak birtoklásától, de a vallásos buzgóságot, az evangyeliom szerint reformált valláshoz való lángoló lelkesedést meg nem törték.

A szepsii ev. ref. egyház él ma is! Szívesen óhajtom: éljen az idők végezetéig s legyen az, a minek lennie kell: a magyarországi protestantismus egyik erős védbástyája!

K. B.

A SZEPSII EV. REF. EGYHÁZ TÖRTÉNETE.

I. RÉSZ.

Az egyház keletkezése s a catholicismussal folytatott küzdelme. 1558—1711-ig.

A szepsii ev. ref. egyház a magyarországi kálvini reformatióval egykorú.

Keletkezése évét biztosan megállapítani nem lehet, de hogy már 1558-ban s így hat évvel előbb a tordai (1564.) országgyűlésnél — mely először sorozta a helvét hitvallást a törvényesen bevett vallások közé — a szepsii ref. egyház minden egyházi javaknak, templomnak, parokhiának, malomnak és szántóföldnek, nemkülönben a mádi határban fekvő „Nyulazó“ nevű szőlőnek is birtokában volt, azt az 1794. évi február 10-én tartott egyházi gyűlés — 1558-ból felmaradt authenticus levelek alapján felvett — jegyzőkönyve igazolja.

Az egyházköztség ez időszerinti kormányzatáról, lelkészei-, tanítói- s előljáróiról szóló feljegyzések egész 1587-ig teljesen hiányzanak, a minek oka a különféle üldözésekben, az egyházat ért súlyos veszteségekben s csapásokban nyeri magyarázatát.

1587-ben a gyülekezet lelkésze **Kőrösi Lukács** volt, kinek itteni működése 1607-ig terjedt. Alatta az egyházköztség megerősödött annyira, hogy már az ő idejében két papi állás szervezéséről gon-

doskodtak; a második papnak lakásúl megszerezvén azon házat, mely „a napszálati soron, a Templom irányában, az Ispotályon alól a második ház, azon szekérúton alól, melyen a serházhoz járnak“; míg az első pap lakása a napkeleti soron, a „felső kapu“-nál levő azon parochia maradt, melyet a katolikus plebánusok mai napig lakásúl bírnak.

Két papot óhajtván beállítani a gyülekezet, azoknak fizetéséről a következő díjlevelek szerint gondoskodott, u. m.:

„Reditus Ecclesiae Szepsiensis A o. 1607. 27. Junii.

„1. Buzafizetés az első predicatornak mindenféle őszi és tavaszi vetésből, úgymint: buzából, rozsból, árpából, zabból egész igaz tized jár.

2. Borfizetés, hasonlóképen a szőlő terméséből is igaz tized jár.

3. Szőlő kettő vagyon, egyiknek neve Négyszögű szőlő, a másiknak Remete; a Mádi Nyúlazó hegyen egy vagyon.

4. Szántóföldek vagynak három nyomásra, külön, külön valók a paróchiához, egyik nyomásra a Városon, az Városon felül két darab föld vagyon, melyben nyole hold vagyon, tizenkét köbölre való Jászó felé. Második nyomásra Pány felé, két darabban hat hold föld vagyon, tíz köbölnek való. Harmadik nyomásra Bodoló felé egy darabban hat hold föld, tíz köbölnek való.

5. Rét vagyon a Debrédi határban, mely pap-rétnek nevezetik.

6. Malom egy vagyon, a Bódván három kőre, mely malomnak fele haszna, minden jövedelmével együtt, a fő paróchiához rendeltetett, a fele viszont a másodikhoz, mely malomnak építése az egyházi személyeket illeti.

De mivel sokszor ezen malomnak, hol egyik, hol másik predicator miatt, fogyatkozása esik, a malom építésének itt, ez iránt lett ilyen deliberatuma. Ha a fő predicator miatt lészen a fogyatkozás, szabadságában legyen a második predicatornak a közjövédelmet meggyűjteni azon Malomnak megépítésére; ha pedig a másik miatt esik az építésen való fogyatkozás, a fő Predicatornak is hasonlóképen hatalma legyen azon közjövédelmnek megtartására, azon közmalomnak építésére a becsületes Szepsi Tanácsnak auctoritásából, hogy így a malom el ne pusztuljon.

7. Esketéstől Dnr. 16. Ha pedig vidékre visznek menyasszonyt s predicator magukkal nem hoznak, olyankor az itt való miniszternek jár flrt 1, ha pedig hoznak, semmi sem jár.

8. Temetéstül flrt 1.

9. Kereszteléstül semmi.“

„*Proventus Ministri Secundarii Sepsiensis.*“

1. Buzafizetés a felül megírt malomnak fele haszna.

2. Szőlő vagyon kettő, egyik Remete, másik Alhegy szőlő.

3. Szántóföldek vagynak három nyomásra, egyik nyomásra, Jászó felé az útmentébe nyole vagyon. Második nyomásra, Bodoló felé tizenöt. Harmadik nyomásra, Makranc felé hat.

4. Egy vagyon a Bódvánál.

Kis Bodoló Filialis.

Ide tartozik minden második vasárnap a két predicator kijárni a Schola-beli gyermekekkel együtt, ezért innen azon predicatornak minden őszi, tavaszi vetésből, u. m.: buzából, rozsból, árpából, zabból igaz decima jár.

Nagy Bodoló is ide hallgat.

1. Innen fél-fél köből buza jár minden szántó embertől azon Predicátornak.

2. A fejedelem dézmájából, mindenből igaz octava jár.

Ugyanez alkalommal megállapítják a harangozó fizetését is, a következő díjlevél szerint:

„Proventus Pulsatoris Sepsiensis.“

1. Minden Cantorra öt-öt frt és másfél-fél köből buza.

2. Mikor mind a két harangot megvonsza, dnr. 16, ha pedig csak a kissebbiket dnr 4; és ha történék tíz hallott is, de mindenik tartozik azt megadni.

3. Minden szőlőtől szüretkor egy-egy pénz, ha szintén a Debrédi hegyen vagyon is szölleje. A vidékiektől pedig két-két pénz, ha semmit nem szednek is benne.

Az órának gondviselése ő tisztí.

* * *

A Kőrösi Lukács halálával üresen maradt lelkészi hivatalt Ujfalvi Katona Imre foglalja el 1607-ben, kinek eltávoztása után, 1612-ben, a fentebb részletezett papi fizetésekre, az egyházközség, a gyülekezet gondozására „az Abauji Szenttársaság“ engedelmevel két papot állít.

Kik voltak azok, az feljegyezve nincs.

1625-ben a szepsii lelkészi állomást Kovásznai Imre, „az Abaujvári s Tornai ecclesiák esperestje“ foglalja el, a ki 1638 júni 8-án bekövetkezett haláláig nagy buzgósággal szolgálta az egyház ügyét. Fő törekvése volt a Bethlen Gábor választott király által 1620-ban megerősített 52 törvénycikk, majd a nikolsburgi békepontok alapján a soproni országgyűlés (1622.)

által törvénybe iktatott vallási törvények értelmében a szepsii ev. ref. egyházközség vallásszabadságát, egyházi javait biztosítani, megtartani.

Az elébb említett békepontok alapján, a hitéhez és vallásához erősen ragaszkodó gyülekezet, egyetértve a szabad város előljáróságával s tanácsaival, minden, a katholicismus részéről jövő támadásoknak ellenáll s nemcsak igaz hűséggel örökdiik az egyház javai s a gyülekezet békéje felett, hanem annak erejét még növelni igyekszik. Így 1660-ban Váczai András predicátorságában a szőlőskei határban 7 darab földet szerez, melyek következők: 1. A malmon felül. Szomszédjai egyfelől a patak, másfelől Boczó György. 2. A Király-kútnál. Szomszédjai Pány felől Pányi István, Szepsiben lakó kovács, Szőlőske felől Bunkó István, dél felől a régi szántóföldek jönnek, kiket már használnak. 3. A falun alól. Szomszédjai Juhász János és Bajor István. 4. Az ortovány rét, az előbbi végén. 5. A kis rét. Szomszédjai Sipos Mihály kelet felől, nyugotról a rétek. 6. Nagy rét. Szomszédjai Sipos Mihály, Varga János. 7. Székely János háza után való nagy rét. Szomszédjai Juhász János, alsó a falu. Sőt a vallásos buzgóság az egyes híveket is áldozatra kényszeríti s még ugyanazon évben Rakoczaik Dorkó a szepsi határban három darab földet az ecclesiának adományoz.

Dacára az ország különböző részein már 1586-ban a Draskovics György, kalocsai érsek hívására az országba bejött jezsuiták által támasztott vallási villongásoknak, a katolikus főpapok s azok érdekeit szolgáló császári tábornokok és biztosok erőszakoskodásainak — a kik között a szepsiekre nézve minden bizonynyal a legveszedelmesebb volt Barbiano Jakab gróf (előbb karthausi szerzetes), tábornok és

kassai parancsnok, ki a vidéken több protestáns papot hivatalától megfosztott, sőt meg is öletett — a ref. egyház a fentebb jelzett egyházi javak birtokában egész 1688-ig (a szőlőskei földek birtokában 1788-ig) megmaradt, jóllehet, az uralkodó katolikus hatalom részéről kisebb-nagyobb mérvű háborgatásokat szenvedett; hivatalnokai, elöljárói különféle zaklatásoknak voltak kitéve.

A történelmi okmányok alapján megállapítható háborgatások és zaklatások között, minden bizonynyal a legnagyobb, magát az egyházat s annak híveit tetemes kárral sújtó volt az, melyet az egyház 1644-ben elszenvedni volt kénytelen.

A mondott időben az előbb protestáns, majd ismét katholizált Esterházy Miklós nádor parancsára, a Kassáról Szendrő felé nyomuló császári hadsereg az egyház összes épületeit: templomot, paróchiát, iskolát felégette s az egyház híveit megsarcolta; de az egyház hívei az általuk bírt egyházi javak birtokában, vallásuk szabad gyakorlatában továbbra is megmaradtak.

A vallásos buzgóság azonban az egyház híveit elcsüggedni nem engedte.

A jó módú, anyagi javakban bővülködő egyházközség, híveinek áldozatkészsége mellett, segítettve a vidéki tehetősebb hitsorsosok által, főleg I. R á k ó c z y György pártfogása s ajánlata következtében, Szemere Pál, Erdélyország fejedelmi adminisztrátorának engedélyével, a két magyar hazában gyűjtött könyöradományokból, nemcsak elhamvadt egyházi épületeit építette újra, hanem 1646-ban egy 22 mázsás harangot is öntetett.

A segélygyűjtés végett kibocsátott kérő-ív szövege következő: „Mi Szepsi Feő bíró Korocz István, eskütt

Polgártársaimmal egyetemben, Adyuk emlékezetire minden helyben rendben, Tisztben és Állapotban lévő jó akaró Urainknak, valakik ez mi Levelünket látják, hogy szükségképen kínserítettünk ezen Levelünk presentáló Atyánfiain Kigyelmetek köziben kiküldeni a végre, hogy a kegyetlen Tűznek miatta elégett Templomunknak, Tornyunknak, és azokban levő Ini Tiszteletire tartozandó eszközeinknek, ujabban való felépítéséhez Isten kegyelméből jobb módjával kezdehetnénk. Nagyságtokat annakokáért, Uraságtokat és kigyelmeteket becsülettel kérjük, hogy az Istenes igyünkben fáradozó Atyánkfiait, ez mi levelünket látván, mindenütt bocsássá és bocsátassa békével. Sőt ilyen Ines dologban munkálkodván, hozzájuk illendő jó akarattal és adakozással lenni méltóztassék. Istentől várván Kegetek bőséges jutalmat, mely ez béli Kgtek hozzánk való jó akaratjáért mi is jövendőbeli jó akaratunkat és szolgálatunkat ajáljuk Kgteknek. In Kgtekkel. Datum Szepsini die 8 10-bris 1645.“

1646-ban a templomot Szombathelyben lakó Ács Pál építi meg a következő szerződés szerint:

„Anno 1646 Die 5-a Februarii. Én Szombathelyben lakozó Ács Pál, alkuttam meg a Szepsi Templomnak ujabban megépítésére, az Szepsi Beesülletes eskütt Tanátsal ily formán: hogy eő Kemék adnak készpénzt Rfrt. 225. Elégséges kenyeret, minden napra minden legényre két-két font húst, früstökre sajtot, túróat avagy Boronikát, Sovos Kenyirt avagy Kását. Egy szóval napjában kétszer húst, az harmadik hús nélkül való früstök, ebéd vagy uzsonna lészen. Ital Seör vagy alma-víz lészen. Minden munkám az Templomnak meggerendázása, Szarufázása, hajazása, az gyalult deszkákkal fejére meg-padlása, mely padlás táblankint össze enyvezve és pártázva lészen.“

1644-től az egyházközség a béke áldásait néhány rövid évtizeden keresztül zavartalanul élvezi s 1683-ban a gyülekezet első lelkésze, Tolnay Mihály, a Bécs felszabadításából visszatérő s a „Szepsi páston“ táborozó hős lengyel királyt Szobieczky Jánost, a városi tanács s az egyházi előljáróság élén „ékes szavakban“ üdvözli.

A béke áldásait azonban az egyházközség nem élvezheti soká s már 1688-ban „szüret idején, a mikor az elsőbb emberek idehaza nem voltak“, Szenczi János jászói harminczados, a szepesi kamara parancsára. — daczára az országos törvényeknek s a város lakosai s a predicatorok javainak védelmére, János lengyel király által 1683 novemb. 28-ikán kiállított oltalomlevélnek, — minden szántóföldet (a szőlőskei határban levők kivételével) Két parochiát, iskolát, templomot, malmot, a mádi határban levő szőlővel együtt elfoglal, valamint a szent Sacramentumokhoz való eszközöket is magával viszi.

A felső parochiába, róm. cath. plebánust helyeznek, míg a másik parochiát, rom. cath. egyházi czélokra értékesítik. A ref. ifjak rom. cath. iskolába; a ref. hívek misékre s cath. szertásokra kényszerítettnek; sőt egyik lelkészök, Kabai Ferencz, a plébános által azzal vádoltatva, hogy a Vesselényi-féle összeesküvésnek ő is egyik részese, elfogatik s a murányi várba vitetve, ott hosszabb időn keresztül szenved; szabadon bocsáttatása alkalmával azon parancsolatot veszi, hogy a szepsi ecclesiában többé lelkészi szolgálatot vállalnia nem szabad.

A minden egyházi javaitól megfosztott gyülekezet, megmaradt lelkészével, Tolnaival együtt, keserű napokat él; sőt a Tolnay 1694-ben bekövetkezett távozása vagy elhalálózásával 1703-ig, teljesen magára

marad. Idegenek gazdálkodnak a régi birtokon; saját hitők s meggyőződésök szerint, Istent imádniok, gyermekeiket nyilvánosan neveltetniök, nem szabad.

1703-ban, azon tény, hogy II-ik Rákóczy Ferencz, — „kényszerítve mintegy a nemzet fájdalmas a bécsi udvar gyanakodása által“ — kibontá a szabadság zászlóját: a szepsi ref. híveket is új reménnyel s bizalommal tölté el a jövő iránt. Az 1694-ben üresen maradt papi hivatalt betöltik, elhíván a multakhoz képest csekély díjazású lelkészi szolgálatra Kőrösi Jánost, ki rövid három évig tartó szolgálati ideje alatt, a gyülekezet elkobzott, régi javainak visszaszerzésére, vagy legalább a vallás szabad gyakorlatának biztosítására, minden lehetőt elkövet.

Mindjárt hivataloskodása kezdetén, a szepsi ref. lakosok nevében „Instantiá“-t intéz II. Rákóczy Ferenczhez, kérvén, hogy a ref. vallású lakosok részére, „a közönséges Isteni tisztelet gyakorlását s az Oskolai tanítást,“ engedné meg s biztosítaná. A fejedelem ugyanazon év nov. 14-ikén, a Tokaj alatt levő táborban kelt rendeletével a kérelemnek helyt ad; a ref. vallású lakosokat az isteni tiszteletek megtartásáról s az iskolai tanítás szabadságáról biztosítja; kikötvén mind a mellett, hogy Templomot foglalniok nem szabad.

Biztosítottván ez irattal számukra az isteni tiszteletek szabadgyakorlása templom hiányában a temetőn, egy megfelelő deszkabódét építenek, torony és harangok nélkül, abban az isteni tiszteleteket megtartják, míg az iskolai tanítást, e célra bérelt helyiségben gyakorolják. A lelkészi fizetést a ref. hívek által fizetett tized képezi, jóllehet ennek élvezetében a plébános a ref. lelkészt folytonosan háborgatja, sőt ha csak lehet, azt erőhatalommal is elveszi.

Az erőszakoskodások következménye lett aztán, hogy a háborgatott hívek, pártfogás és védelemért, ismét a fejedelemhez fordulnak, a ki előbb 1704 márcz. 22-ikéről a duna-ordasi táborból, *A s z a l a y F e r e n c z* secretáriusa által, meghagyja a református lakosoknak, hogy a cath. plébánosnak semmit se fizessenek, s ugyanazon év június 20-ikáról, a Soltnál levő táborból kelt rendeletével, maga a Fejedelem szigoruan reá parancsol a plebánosra „hogy a ref. confessiót tartó híveket vallásuk szabadgyakorlatában ne háborgassa, a harangoztatásban ne akadályozza, tőlük tizedet ne követeljen, a stóláris s más egyéb proven-tusok percipiállásában ne háborgassa“, s ugyanezen rendelet másolatát *A s z a l a y F e r e n c z* titkára által a ref. vallású híveknek is megküldi.

A fejedelmi rendeletnek azonban a szepsii reformátusokra nézve kívánt hatása elmarad; s még ugyanazon év (1704) szept. 4-ikén kénytelenek voltak „alázatos Instántiájukkal, méltóságos Generális és Gróf Forgách Simon Ó Excellentiájához“ fordulni, kérvén őt, hogy a szepsii ref. lakosokat a plebanus zaklatásai, követelései ellen védje meg s tegye lehetővé, hogy az általuk fizetett tizedet, saját lelkészük szabadon és háborítás nélkül élvezhesse.

A Plebanus zaklatásai s háborgatásai által felingerelt fejedelem egy fejedelmi biztosra, *K e e z e r S á n d o r r a* bizza a tizedek beszédését, a fejedelmi pénztár javára; jóllehet, az általánosságban kiadott rendelet végrehajtását, a reformátusok kérelme következtében, felfüggeszti s előbbeni rendeleteit érvényben tartja. Sőt tovább megy. Már 1705-ben octob. 5-ikén, a Szécsényi táborból, n. s. *S z a t h m á r y J á n o s t*, mint „delegatus Commissáriust“, több kiküldöttel együtt, a catholicusok által elvett

templom, a parochia s mádi szőlő kivételével, — s minden más egyházi javaknak, a ref. confession levők birtokába leendő átadásával megbizza; a kik is, még ugyanazon év november 34-ikén Szepsiben megjelen-vén, templomot, malmot, földeket, iskolát, a reformátusoknak visszaadnak, s meghagyják, hogy a dézsmát kiki, a maga vallásán lévő papnak fizesse. Ezen intézkedés, császári megerősítést is nyert, a mennyiben I. *J ó z s e f* császár, 1709. decz. 12-ikén kelt legfelsőbb rendeletével, ezen intézkedést megerősíti s a reformátusokat, az általuk előbb is birt, most visszanyert egyházi javak birtokában meghagyja, vallásuk szabadgyakorlatában biztosítja.

A szepsii ref. confession levő lakosok öröme általános. Nagy buzgalommal fognak hozzá „a catholicusok birtokában elpusztult templomtető s iskola“ ujra építéséhez. „Nemzetes Varró István, városi főbíró kezdeményezésére“ rövid pár nap alatt 337 frt, 32 dnrt raknak össze s e mellett, az egyház tehetősebb hívei, a szükséges anyagot, fát, leczet, zsindelet, meszet, sőt a megkívántató szögeket is, természetben, ingyen adják. Elkészülvén az iskola s kiújítatván a megromyolódott templom, nagy örömmel adnak hálát a jóságos gondviselő Istennek a szabadításért.

De az öröm nem tartott soká!

A catholicus clérus nem nyugodt s maga a helybeli catholicus plebanus, a kinek hívei száma összesen 12 volt és pedig bent a városban 3, a hóstáton 9; minden lehető alkalmat felhasznált, hogy képzelt jogait érvényesítse s a reformátusokat, az egyházi javak birtoklásától megfosztta. Terve, természetesen, mindaddig, míg a II. *R á k ó e z y F e r e n c z* által megindított diadalmas hadjárat tartott, nem sikerült.

A II. Rákóczy Ferencz hadjárata azonban a szatmári békével 1711 május 1-én véget ért s bár a megkötött béke vallásügyi pontja, mely szerint a király a bevett vallásokat védeni fogja s azok szabad gyakorlatát Magyar- és Erdélyországban fentartja, a papság jövedelmét megőrzi stb. — magukat a szepsii reformátusokat is a legszebb reményekkel s édes nyugalommal töltötte el; mégis még ugyanazon év nov. 28-ikán, minden eddig bírt javaiktól megfosztattak.

Az özvegy császárné, Eleonora Magdolna Terézia, ki férje — I. József császár már 1711 ápril. 17-ikén elhalván — a szatmári békét aláírta, magát s kormányát a béke pontjainak megtartására kötelezte, ön maga adott parancsot a szepsii ev. ref. egyház összes javainak elkobzására. E parancs következtében, Rácz Márton és Gál János császári biztosok, Szepsiben megjelenvén, az összes egyházi javakat, a harangokkal együtt, azok között a reformátusok által 1646-ban öntetett 22 mázsás harangot is, a melyről, midőn az átadás után pár nappal a rajta levő felírást „Asztalos Mátyás s Hubert serfőző, a krompachi harangöntő s annak két harangöntő legényei által le akarták reszelni s az írást nem fogván a reszelő, így nyilatkoztak: erős kálvinyisták volt azok, a kik ezt a harangot öntették, azért nem fogja az írást a reszelő,“ — a többi apró harangokkal együtt, a római katolikusoknak által adták.

Ezen ténynyel, a reformátusoknak az egyházi javak birtoklásaért, a legtöbb esetben magáért a létért, a catholicismussal folytatott küzdelme véget ért.

II. RÉSZ.

AZ ELNYOMATÁS KORÁ. 1711—1773-ig.

Az Eleonora Magdolna Terézia özvegy császárné törvénysértő s a szepsii ev. ref. híveket mindenöktől megfosztó rendelete az egyházközség híveit igaz fájdalommal és keserőséggel tölti el; de a vallásos buzgóság s az Isten gyámolító kegyelmébe vetett remény kétségbe esni nem engedi.

Minden követ megmozdítanak — bár sikertelenül — hogy elkobzott javaikat visszanyerjék.

Már 1712-ben a Dietára küldött követek elé adott Instructióban előadják sérelmeiket; beigazolják, hogy a reformátusok már az előtt nagyon régen birtokában voltak templomnak, paróchiának, iskolának; hogy tizedet mindenkor saját papjaiknak fizettek, harangjaikat szabadon használták; hogy a plébános követeléseinek helye most sincs, „mert a hol nincs nóna, ott nem lehet decima sem;“ s ezen sérelmes panaszukat 1714 szept. 20-ikán a pozsonyi országgyűlésre is benyújtják. Hasztalan! A sérelem orvosolva nem lett! Annyi történt csupán, hogy 1721-ben a vármege, — a felsőbbség parancsolatjából — Duffi György szolgabíró és Jakab István alszolgabíró azzal bízta meg, hogy a hely színén eszközölt tanuvalomások alapján vizsgálják meg: „mikor és kik vették el a reformátusoktól az egyházi javakat?“ s bár a tanuvalomások

a reformátusoknak az egyházi javakhoz csaknem kétszázados jogát beigazolják: az egyházi javak továbbra is a katolikusok birtokában maradnak,

Az egyházközség ezen nehéz helyzetében nem volt más fentartó erő, mint a vallásos buzgóság s az Isten gyámolító segedelmében vetett hit.

Lelkészeik, tanítóik fizetéséről, lakásáról maguk gondoskodnak; valamint az egyházközség fentartására megkívántató szükségletet is a hívek áldozatkészsége fedezi; a meglevő fedezet azon csekély összeg lévén csupán, melyet a szőlőskei határban bírt 7 darab föld jövedelme ad.

A lelkész fizetése ezen időben: 1. készpénz 100 frt, 2. 12 köböl búza, 12 köböl gabona, 12 köböl zab, 3. fára 12 márvás, 4. a stóla.

1712-ben azonban már a meglevő egyházi vagyon egy és fél hold földdel szaporodott, melyet az egyházközség a Péder felé levő nyomásban, Molnár Mihály bodolói lakostól vásárolt. Majd egyesek vallásos buzgósága is meghozza a maga áldozatát; így 1717-ben Szabó Dávidné, Szakoleczai Dorkó a kert alatt hagyományoz az ecclesiának két hold földet, oly föltétellel, hogy míg Nádudvary Mihály, volt szepsii lelkész özvegye él, a haszonélvezet őt illesse, azután a szepsii lelkészek jövedelmére használtassék, s ugyancsak ő a makranczi határban levő földjét oly czélból adományozza az ecclesiának, hogy az eladtván, az abból befolyt pénz Isten dicsőségére, közelebb parochia-építésre fordíttassék.

Az ecclesiának azonban a parochia építésére alkalmas helye nincs mindaddig, míg 1733-ban Dolhai Borbély Pálés felesége, Réthy Kata a néhai Dolhai Borbély Jánosról reájuk maradt házat és puszta helyet, első sorban oratoriumúl, a szepsii

ref. egyháznak ajándékozzák, kötelezvéen magukat „a nemes ecclesiát mindennemű legitimus impeditorok ellen megvédelmezni; kívánván: adjon Isten Ő szent Felsége kicsiny ecclesiánknak lelki és testi békességet, hogy Ő szent Felségét ezen földi és romlandó hajlékban tisztán és igazán tisztelhesse, imádhassa, dicsérhesse és híven Ő Felsége parancsolatja és akaratja szerint szolgálhasson; és ez világi hamar elmuló élet után, ama romolhatlan mennyei hajlékokban, az örök Dicsőségben vitetvén, örökkön, örökké, nagy lelki örömmel Allelujját énekelhessen.“

Ezen a funduson épült fel később a jelenlegi paplak.

Majd 1744-ben, idősb Váci András volt szepsii predicátor successorai, Polgári Klára, Göndör Miklósné, Polgári Judith, Cserko György felesége és Polgári Krisztina, eladják a református ecclesiának a napkeleti soron a Havas János és Balla Mihály szomszédságában levő házat és csúrt, a hozzá tartozó földekkel együtt 115 Rfr.-ért azzal a meghagyással, hogy az mindenkor az ecclesiáé legyen — sőt, még ha az ecclesia innen kimozdítatnék is, annak jövedelme, a szepsii ev. ref. vallásu lakosokat illesse.

Részint adományokból, részint vásárlásokból, már 1745-ben 37 hold föld állott az ecclesia rendelkezésére, a melyből 21 és fél hold földet, a lelkész jövedelmének növelése czéljából, annak használatára engednek át, míg 15½ hold föld jövedelme az egyház szükségleteinek fedezésére szolgál. Ez egyházi vagyont az ecclesia, már a következő évben, 1746-ban, 18 hold szántó-földdel szaporítja, melynek árát, részben a megtakargatott fillérekéből, részben az egyház hiveinek kegyadományaiából fedezi.

A hívek, az egyházközség anyagi erejének növe-

lésére kifejtett buzgolkodásuk mellett, a lelkiekről sem feledkeznek meg, s imádják Istent házaikban s házaikon kívül ott, a hol több kevesebb számban összejönnek.

Majd, elpihenvén kissé a kívülről jövő erőszak, ismét a temetőn emelnek, egy, a gyülekezet népességének megfelelő, deszkából és fából készült templomot, a mely csaknem hét évtizeden keresztül szolgált az isteni tisztelet helyéül, erősségét azok az élőkövek képezvén, a kiknek hite, vallásos buzgósága sokkal erősebb volt, semhogya azt megtagadni, világi előmenetelért, avagy kincsekért feláldozni, készek és képesek lettek volna.

A lelkész még ezen időben is bérlett házban lakott, valamint az iskola is bérlett helyiségben volt elhelyezve; míg a tőlük elfoglalt s a katolikusok birtokában levő iskola üresen állt. Több izben fordúlnak azért a Plébánoshoz és Clérushoz, azon kéréssel, hogy a tőlük elfoglalt, azóta folytonosan üresen álló iskolát részökre engedjék át, de kérelmök mindannyiszor eredménytelen marad.

1753-ban hozzáfognak a mostani paróchia építéséhez s annak két első szobáját, a pitvarral s az a mellett levő két helyiséggel együtt felépítik.

Daczára az elnyomatásnak, a hit és vallásos buzgóság által lelkesített gyülekezet kicsinynek s alkalmatlannak találja a temetőn épített deszka-templomot, s ez okból, de főleg azon vágy által vezéreltetve, hogy a gyülekezet szilárd anyagokból épített, állandó, felszentelt templomban imádhassa Istenét s végezhesse vallásos szertartásait, a gyülekezet hívei 1763-ban Bódis Ferencz lelkészök és Gasparóczy Mihály főcurátoruk által, azon alázatos kérelemmel járúlnak, egy, csaknem mindnyájuk által aláírt kér-

vényben a Helytartó-tanácsához: engedtessek meg nekik, szilárd anyagokból templomot építeni. A kérelem azonban meghallgattatásra nem talál, visszautasítatik, azon indokolással mind a mellett, hogy „a kérelem azért nem volt teljesíthető, mert az egyházközség az általuk kért templom építéséhez semmi pénz-alappal nem rendelkezik. Ez azonban nem volt egyéb, mint puszta ürügy, üres kifogás, a mit igazol az, hogy a hét évvel később, 1770-ben megújított kérvényök, a melyben már kimutatták, hogy annyi pénz, a mennyivel a templom építését megkezdhetik, rendelkezésök alatt áll, ismét tagadó választ nyert s elutasításban részesült.

Az úrháza iránti buzgó szerelem, vágyakozás a gyülekezet híveit elesüggedni s így elhallgatni nem engedte. 1772-ben márczius 11-én, ismét megújítják már két ízben visszautasított kérelmüket, s édes reménnyel várják annak elintézését annyival is inkább, mert már az a sugár, mely a II. József császár trónra léptével a vallási türelem és szabadság egén felragyog, előre veti fényét s a protestánsokat, köztük a sokat háborgatott szepsii ref. egyház híveit is édes várakozással tölti el.

A várakozás, az ahoz kötött édes remény, nem volt hiába való! Még ugyanazon év junius havában megérkezett a Helytartó-tanács rendelete, mely szerint a református Confession levő hívek, egészen kőből, templomot építhetnek, azon helyen, melyet az e czélra kinevezett megyei bizottság megjelöl.

Maga az engedély-okmány következő: „Az Abauj-megyében levő Szepsi városában lakó reformátusok, fundamentumtól fogva építtetni kért templomjuk ügyében. Azon kérelmökre, melyet Kegyelmetek, márczius hónapnak 11-ik napján alázatosan benyújtottak Ó

Felségéhez, noha a mostani templomjok felől is nem lehet feltételezni hogy abba nem férhetnének; mind az által, mivel a Magisztratus látja, hogy alázatosan esedeznek s az építésre szükséges anyagokról s az arra megkívántató költségekről szorgalmatoskodnak; annak okáért Ő Felsége Császári és királyi kegyelmessége szerint, kegyelmesen azt méltóztatott irántuk végezni, hogy a kérésökre és számokra, fundamentománál fogva egészen kőből ujjonnan építendő templom egy rajta építendő fatornyocskával s abba helyezendő egy harangoeszkával együtt megengedtetessék. Nem azon a helyen ugyan, mely hajdan a Catholicusok számára kirendeltetett, a mely különben is szűk s római catholicusok templomához igen közel van, hanem vagy a mostani templomjok helyén, vagy más valamely helyen, hogy a könnyen megeshető illetlenségek eltávoztassanak, oly helyen, melyet a vármegye ítélete kirendel és a melyet a Mágistrátus elegendő tágasságúnak talál és ítél; mindazon által úgy, hogy a Magistrátus, vagy a vármegye tisztjei szorgalmatosan reá vigyázzanak, hogy vagy az alapnak kiszélesítésében, vagy a költségben, vagy az ujjonnan szedendő pénzben, ne véthessenek.

„Ezen Császári és Királyi végzést az Ő Felsége Kegyelmes parancsolatjából, azért adja tudtára kegyelmeleknek a királyi Helytartótanács, hogy annak felépítése körüli szükséges dolgaikat cselekedni és szorgalmatosan felvigyázzni, kötelességöknek tartásák.”

„Kiadatott az 1772-ik júli 6-án tartott tanácsülésből — Albertini“.

A várva várt engedély tehát meg volt; de a templom építésére alkalmas helylyel a gyülekezet nem rendelkezett. A régi templom helye a temetőn, már csak távolságára való tekintetből is alkalmatlan;

a Plébános minden lehető elkövet, hogy az alkalmas hely kijelölésének megtagadásával, magát az építkezést meggátolja; de, a mint a következés megmutatta, haszontalan!

Az egyházközség előjárósága, támogatva a velük folytonosan együttérző városi tanács által is, jeles lelkészek, Vári Szele Miklós s az egyházi gondnokai, idősb Persenski Mihály és nemes Nikhazy Imre utján, a város akkori földesurait keresik meg, alázattal kérvén, hogy a tervezett templom építésére alkalmas helyet engedélyezni méltóztassanak. A város ez időszertinti földesurai: Báró Eötvös Miklós, generális; Márkusfalvi Máriássy László és testvére Krisztina, Szatmári Király Pál kapitány neje; Olchváry Mária, Boronkai Menyhért neje és Wandernáth Gertrud egyező, közös akarattal a kérelmet teljesítik s megengedik, hogy a reformátusok által legalkalmasabbnak vélt helyen a már legfelsőbb helyen engedélyezett templomot felépíthessék.

Nem állván többé semmi sem útját a tervezett templomépítésnek, a Helytartó tanács rendelete szerint a templom helyének végleges kijelölésére, a megyei küldöttség 1773 elején megjelent.

A bizottság, az egyházi előjáróság s a városi tanács egyező akaratjával, a főutcán, a régebben református, most a Catholicusok által birt templomtól száz ölnyi távolságban dél felé, 13 öl hosszú s 7 öl széles helyet jelöl meg; mely helyen, még ugyanazon év, bőjtmás havának 19-ikén a templom alapkövét leteszik.

A templomépítés céljaira, a gyülekezet gazdagja és szegénye, egyaránt meghozza a maga áldozatát. Maga a város 300 frtot adományoz, míg a nemes csizmadia, varga, szabó, mészáros, szűcs czéhek s

azoknak „becsületes ifjusága“, vetélkedve sietnek, kisebb nagyobb adományaikkal, a templomépítés munkáját elősegíteni. Az egyesektől a legkisebb adomány 36 dnr. a legnagyobb 100 frt, míg akad olyan is, mint ns. N i k h á z y L á s z l ó, ki a templomépítés céljaira, egy hold földet hagyományoz.

A helybeliek adománya 1374 ft 49 dnrt tesz ki, a mely azon idők szerint tetemes összegnek mondható.

De a külső „drága Jóltevők“ adománya sem marad el. Vetélkedve sietnek az egész Abaujból-Tornából, köztük több zsidó; sőt a távolabbi vidékekről is az egyesek, a szepsi reformátusokat, kegyadományaikkal, szent munkájokban megsegíteni. Feljegyzésre méltó, hogy a vándorló utjokban, Miskolczon levő mesterlegények, élükön Szepesi István és Szepesi Andrással, maguk között szegény keresményökből 56 frt 76 dnrt raknak össze s küldenek el a Superintendens útján a templom építés céljaira.

Az egyes „külső Jóltevők adománya 1491 ft 49 dnr, s így az egész összeg, mely a templom építésére rendelkezés alatt állott, 2865 frt 98 dnr. A fentebb említett adományok mellett, ns S z e n d r e i I s t v á n saját költségén egy öt mázsás harangot öntet a legfelsőbb királyi engedély alapján s azt, a templom és tornyocska megkészüléséig, saját lakásán tartja. A harang felírása következő: „Honorem Sanctae Trinitatis pro Eccl. Helv. Confess. Sepsiensis, fudi curavit. Gen. Nobi. Stephs. Szendrei: In Anno 1772.“

Ezt a harangot azonban, daczára a Helytartó tanács engedélyének, nem vehették birtokukba minden háborgatás nélkül. A szepsi plebánus feljelentésére, a Helytartó tanács 1773 janu. 11-ikén kelt rendeletével oda utasítja a vármegyét: vizsgálja meg, hogy a szepsi reformátusok részére öntetett harang

mennyit nyom? mert a hozzá érkezett feljelentés szerint hat mázsának van jelezve. A vizsgálat megtörtént s ennek alapján 1773 szept. 15-ikén a Helytartó tanács által a harangnak a toronyba leendő felhúzása megengedett. A harang megmérésére kirendelt deputáció ebédje 6 frtot; napidijuk 15 frt 36 dnrt emésztett fel. A deputátusok voltak: Keltz Antal alispán és Szent Imrey szolgabíró.

A templomépítés előkészítése e közben, megszünés nélkül tovább halad s a nyert adományok mellett akadnak egyes vidéki földbirtokosok, különösen a makranczi compossessorok, a kik több szekeret bocsátanak a szükséges anyagok szállítása céljából az egyházközség rendelkezésre. Ezekhez csatlakozik Ó n o d y A n d r á s, restei lakos, birtokos, ki egymaga, 100 frt adománya mellett, két napra 12—12 szekeret enged át a templomépítés szolgálatára.

Az 1773. bőjtmás havának 19-ikén megkezdett építkezés rohamosan halad, annyival is inkább, mert ugy a pénz, mint a megkívántató szekeres és kézi erő, folytonosan rendelkezésre áll. Így történhetett meg aztán, hogy még ugyanazon 1773-ik esztendőben, Mindszent havának 10-ik napján a templom, az engedélyezett fatornyocskával együtt, — melybe az 1772-ben öntetett harang is felhúzatott; — felszenteltetett s rendeltetése céljaira átadatott.

Magát a felszentelés tényét megörökítő jegyzőkönyv, melyet a szabad város tanácsa „Mező-Szepsi Városának közönséges hasznára s javára készített Protocoluma“ első lapjára beiratott, a következő:

„Minek utánna az mindeneken Szabados hatalommal Uralkodó Felséges Ur Isten a' mi sokszori áhitatos könyörgéseinket kegyelmesen meghallgatta, és a Felső Méltóságoknak sziveket hozzánk hajtotta,

úgy, hogy az mostan dicsőségesen Uralkodó **Felsőges Királyné Asszonyunk** MÁRIA THERÉZIA és Felsőges 2-ik JOSEF TSÁSZÁRunk, minekünk Szepsi Városában Helvetica Confessiót tartó Ecclesia Tagjainak Uj Templomot, ex Solidis Materialibus építeni engedtenek, mely szent munkához, Istenünk kegyelmes segítségül hívásával és áhítatos Imádságunkkal hozzá fogván mostan folyó 1773-ik Esztendőben, Bőjt Más havának 19-ik Napján, mely munkát **az Isten Ő Felsőge** gyenge népe lassan-lassan, teljes erővel és egy Szívvel-lélekkel munkálkodván az időnek alkalmatosságával, ugyannyira, hogy majd kevés hijánossan, a' midőn elkészült volna, ugyan felül említett Esztendőben Mindszent havának 10-ik Napján, ugy mint Vasárnap a' Tellyes **Szent Háromság Isten Szent Nevének** dicsőségére felszentelni kívántuk, ugy mint az **Helvetica Confessiót** tartó Tiszán innét levő Négy Tractusnak Superintendense és Miskolcz városában levő Sz: Ekklesia Lelki Tanítója, Tiszteletes Tudós Szalay Sámuel uram által, a ki is maga áhítatos könyörgése és Predicátiója által az ide felgyült Nagy Sokaságot az Isten dicséretire felserkenteni kívánta, kívül predicált Tiszteletes Nagy István uram s predicált akkoron Dellyest Tiszteletes Tudós Kassai predicator, Lisznyai Mihály uram, és sok Becsületes és Tiszteletes uraimék jelen léttelékben, és Felsőbb közép és alsóbb népeknek sokaságával az felszenteltetett Templomunkban a Szent Sacramentumok, tudniillik: az **Uri Szent Vacsora** és a **Szent Kereszttség** szép éneklés, áhítatos buzgó könyörgés és az Isten ígéjének Predicáltatása szentül és kegyesen kiszolgáltattott.

Mely Szent Munkának építtetésére s végben vitelére, rendeltetett Nemes Szepsi Városában az Helvetica Confessiót Tartó Ecclesiának Előljárói

és Consistoriális Személyei, ekképen következnek szép renddel és kiknek idejében építtetett.

Nemes Szepsi Városának Fő Birája, és a Szent Eklésia Fő Curatora, Fonyi Mihály uram idejében, 2-ik Curator Nikházy Imre uram; Szendrei István uram; öreg Gasparoszy Mihály uram, Udvarnoki István uram, Somogyi István uram, Vámosy András uram idejében és szives munkálkodásokban építtetett.

A Nemes Szepsi Városában az Helvetica Confessiót tartó Szent Ecclesiának mostani Lelki Tanítója, Tiszteletes Szele Vári Miklós uram idejében. Oskola mester tiszteletes Rácz Sámuel uram idejében.

A Szent Eklésiának Egyházfiai, ugymint, Búte István és Képes András Uraimék szives szolgálattyanak idejében.

Mely Szent Háromság Isten Szent neve dicsőségére felszenteltetett Isten Anyaszent egyházát Isten, e világ tsudájára tartsa meg és oltalmazza az Ő ellenégei ellen, sőt azokat térítse meg, és bemenvén minden napon ezen Szent Hajlékban, az Isten Szent Nevét víg szívvel Lélekkel dicsérhessük, imádhassuk Ámen!

Mely sokszor említett Szent dolgokat Nemes Szepsi városunk Protocolumának szereztetett új könyvébe protocolálatni kívántuk.

Actum Szepsi Milesimo, Septingentisimo, Septagesimo, Tertio, Die 10-ni Mensis Octobris Per Johanem Szabó Juratum Ordinarium Notarium Oppidi Szepsi m. p. r."

E ténynyel a szepsii ev. reformátusok elnyomtatása, vallásuk szabad gyakorlatában való háborgatása véget ért, s az a kis harang, ott, a kőből épült

templom fatornyocsájában, egy jobb jövő hajnalát a lelkiismereti szabadság diadalát hirdeté.

E kor vallásos buzgóságát, hitéhez, Istenőhoz való erős ragaszkodását s egyháza iránti szeretetét, mélyen jellemző az a szokás, hogy a nemes Város választott főbirája, — a ki mindenkor, kivétel nélkül az ev. reformátusok sorából került ki mindaddig, míg a róm. catholicusok panaszára a vármegye rendeletileg ki nem mondta, hogy jövőre a város főbirája, a róm. catholicusok s reformátusok sorából felváltva választassék, — s az egész előljáróság, hivatalos esküjét a templomban tette le. A szertartás maga, mindenkor nagy fény nyel, reggel, früstök előtt ment végbe. Az ez alkalommal használni szokott ima, mely szintén a város protucolumában, a következő czimen van beírva: „Formule Juramenta Judicis ac Civium in Oppido Szepesi, Una cum praecatiuncula Ante Juramenta dicendo,“ ez:

„Mindenható, Örökkévaló, És nagy irgalmassággal bővölködő Ur Isten, Ki mindeneket az te igéddel teremtettél, és az te bölcsességedből úgy teremtetted az embert, hogy ő uralkodjék a te teremtett állatidon, és igazgassa a földnek kerektségét igazságban, és szívének eltökélt mivoltában felőle ítéletet tegyen, az kinek, ellene álhatlan végzéséből mi is elő állattunk ez sulyos Tisztre, Megismervén az mi erőtlenségünket, az te minden lelki és testi ajándékokkal elfogyhatatlan képen bővölködő tekinteted eleiben járúlva, alázatosan könyörgünk te Szent Felségednek, Öntsd ki mi reánk mind azokat az ajándékokat, valamelyeket Tisztünknek elviselésére, szükségesnek ismersz lenni, Oltsd bé a' te félelmedet a' mi szíveinkben, hogy mi valakinek kedvéért vagy gyűlölségeért semmit ne cselekedjünk. Világosítsd meg el-

ménket, hogy az mi előttünk forgandó dolgokat itélvén, az tessék mi nekünk, valami igaz tenálad. Az bátorságnak és állhatatosságnak lelkével, óh mi Urunk Istenünk, ruházz fel bennünket, hogy senkinek személye minket az igazságban meg ne tántorítson, külső, belső Egésséggel, és békességgel ajándékozz meg minket, hogy a mi Városunknak javára, és hasznára nézendő dolgokban serényen forgolódhasunk. Tégy kedvessé minket mindenek előtt, valakiknek valami dolog végeth eleikben kívántatik mennünk, az Község előtt is, hogy így igazán eljárván, és szolgálván Tisztünkben, te néked kedveskedhessünk, és végre, az te Itélő széked előtt, vigan és örömmel állhassunk meg, az te szerelmes Fiadnak, az mi Urunk Jézus Krisztusnak általa Amen!“

Ez a valóban szép vallásos szokás, magát egész 1848-ig feltartotta; s ekkor, az elnyomatás idején, elvonatván a közönségtől a bíró-választás joga, a megyei főnökök által kinevezett bírók, a hivatalos esküt a főszolgabíró kezébe tették le, mignem még egyszer és utóljára, az alkotmány visszaállítása után, 1861-ben a közönség által választott bíró, H a l m y M e n y h é r t, az esküt szintén a templomban tette le.

III. RÉSZ.

AZ EGYHÁZ UJRA ÉLEDÉSE, FEJLŐDÉSE
ÉS KÜZDELMEI 1773-TÓL NAPJAINKIG.

A miért a szeptii reformátusoknál minden sziv epedt, megvalósult s a kőből épült szép templom, a város csaknem legszebb helyén, a paróchiával szemben készen állt. Az öröm azonban nem volt teljes, mert a kőtemplomra épített fa-tornyocska, a benne elhelyezett kis harangocskával, a vallását szerető, egyházáért lelkesedni tudó s minden áldozatra kész egyházi híveket, kielégíteni nem volt képes. Az ő vágyaik tárgyát egy kőből épült magas torony képezé, a benne elhelyezett nagyobb szabású harangokkal; melyek a távolról jövőnek már messziről hirdessék, hogy e helyen egy erős, vallását és egyházát s annak szabadságát szerető nép lakik. Epedve várták azért a teljes vallásszabadság s a szebb jövő felderültét, melyben a kőtorony építésére s harangokkal való ellátására vonatkozó óhajuk megvalósul. A terv megvalósítására azonban, egész 1781-ig, csupán gondolni volt szabad, de annak keresztülvitelét megkísérteni nem volt tanácsos.

E közben lelkészök Szele Vári Miklós eltávoztván, helyébe a gyülekezet 1775-ben Jósvei Mihályt hozza Mádról, a kit azonban, még ugyanazon év augusztus 15-én „terhes betegeskedés“ után

eltemet, sirja felé később egy kőkoporsó emléket állit, melynek felirása következő; északról:

„Itt nyugszik a Jézus egy kedves szolgája,
Jó pap, jó keresztyén, szelidség példája.
Josvai Mihály ez, a kinek hazája
Az ég, de a föld volt bujdosó pusztája.

délről: „Harminczhét esztendő volt élte határa,
Ebből kettőt számlálj serény papságára,
Jézus ama napon, trombitád szavára
Felköltvén, juttassad szent kezed jobbára.“

A Mária Terézia királynő elhalálása után, midőn a szabad gondolkozású s fenkölt szellemű II. József császár kezébe vette a kormánypálcát, s mindjárt 1781 octob. 25-ikén kiadta a „türelmi parancsot“: a szeptii református lakosok torony s harangok utáni óhaja is uj életre kelt!

Nem késtek soká! s már 1781 végén legalázatosabb kérelmököt, a kőtorony építése s templomuknak egy öl magasságban kőkerítéssel leendő körülzárása érdekében a Felsőghez beadták. A Felsőg első sorban a Helytartó tanács utján, véleményt kért a vármegyétől a tervezett építkezésre nézve; mely vélemény a szeptii reformátusokra kedvező lévén, Ő Felsőge, a vármegyéhez leküldött s a megye alispánja Keltz Antal által 1783 márcz. 9-ikén a szeptii reformátusokkal közölt engedélyével, ugy a torony, mint a kerítés kőből leendő építését megengedi. A nyert engedély vétele után, azonnal megkezdik az építkezést; s a torony felépítésére, nemkülönben a kőkerítés megkészítésére Kriska György, rozsnyói lakos kőműves mesterrel a szerződést megkötik. Ezen szerződés értelmében, a megkivántató anyagokat az ecclesia adja, mig a pallérok és munkások felfogadása az építő ács-mester kötelessége.

A torony gyorsan épül s már 1784-ben mind a kőmives, mind az ács mester munkája befejezve van.

A torony felépítéséből származott öröme azonban a gyülekezetnek nem tartott soká, a mennyiben még ugyanazon év karácsony szombatján, a torony egészen összeomlott, magával rántván a templom elejét; s annak nagyobb részét kívül-belől megrongálta.

A tetemes veszteséget s kárt szenvedett ecclesiá, a vármegye előtt a gondatlan mester ellen pert indít s a vármegye a vizsgálatot el is rendeli; a vizsgálat vezetésével Szent-Imrey Gábor szolgabíró s Török József esküdtet megbizza.

A nevezett szolgabíró és esküdt, a helyszínen megjelenvén, hosszas tanúhallgatásokat eszközölnek; mignem az ecclesiá, mielőbb óhajtván megrongált templomát kiujítani s a ledőlt tornyot újra építeni, a megkezdett pert beszünteti s hogy magának némi kárpótlást is szerezhessen, az előbbeni mesterrel, Kriska Györggyel újabb szerződésre lép. Maga a nagy körültekintéssel irt szerződés a következő: „Mi alább irtak, egyrészt ezen Tekintetes Nemes Abauj vármegyében, Szepsi városában levő Helvetica Confessiót tartó gyülekezetnek Curatorai; másrészt én, Rozsnó Bánya városában lakó Kőmíves Mester Kriska Györggy, adjuk emlékezetül: hogy mi azon tetemes kárunk aránt, melyet a fent említett Ecclesiá, az itt helyben ujonnan felépített toronynak leomlásával szenvedett, elakarván minden perlekedést, villongást s további nyugtalanságot távoztatni, minek előtte az a végre kiküldetett Tekintetes Deputáció, maga munkáját fentirt Nemes Vármegyének referálná, Léptünk ily másolhatatlan Contractusra a mint következik . .

1-ször. Mi említett gyülekezetnek Curátorai a Tekintetes Nemes Vármegyére instántiánk által beadott

keresetünktől recedálunk most; és újra a leomlott Toronynak megépíttetését bizzuk s által adjuk nevezett Kriska Györggy Kőmíves mesternek, úgy mindazon által

2-szor. Hogy az ecclesiának a rossz és hibás munkával okozott ily tetemes kára valamely részbe megtérítettessék; tehát Kriska Györggy kőmíves mester köteles lesz jól tanult, értelmes, és alkalmazatos kőmíves Legényeket szerezni annyi számmal, a mennyit mi fogunk kívánni és a mennyit ő elegendőnek itéll, a munkának mennél jobban és erősebben lehető folytatására; kiknek felét mi az Ecclesiá részéről, felét pedig sokszor említett Kriska Györggy tartozzék fizetni napszámmal; előre és mindenkor a pénzt kezünkhöz letévén. És így

3-szor. Mihelyest a Tavaszi alkalmazatos napok békövetkeznek; köteles lesz az irt Kriska Györggy, maga jelen léttében, a toronynak és a megindult falaknak fundamentomát újra megtétetni; a materiálékat megvizsgálni; minden két, vagy legfellebb három hétben a legényeket, s munkájokat megtekinteni és szorosán examinálni s mind addig a megírt mód szerint fizetni és itt a munka körül megtartani, míg a sokszor említett torony, kőfalak, Chorus minden accessoriumival együtt tökéletesen meg nem készül.

4-szer. Tartozik az említett Kőmíves Mester a munkának állandóságáról az ecclesiát úgy assecurálni, hogy ha tizenöt esztendő alatt a torony vagy kőfalak megindulnának, vagy kitől Isten oltalmazzon, leomlanának; tehát ezen esetre, az ecclesiának minden költsége megtérítése mellett, köteles lesz ujabban, ex fundamentó felépíteni. Melynek nagyobb securitására nunc pro sine Rosnyó Bánya városában helyzetetett lakó Házát, minden ingó bingó fundusát az

Ecclésiának leköti és által adja. Sőt Suo modo intabuláztatni megengedi. E mellett tartozik egy hiteles kezest is, mindjárt akkor, mikor a munkához kezdeni fog, előállítani, szokott cautionális levél mellett. Továbbá

5-ször. Én is Kriska György, megismervén azt, hogy a rossz és gondatlan munka miatt a Szepsi fent irtt gyülekezet tetemes kárt vallott, és azt rajtam méltán kereshette volna, tehát mind a fentebb megirt punctumokban bé foglalt Conditiókat acceptálom, azokat teljesíteni köteles leszek minden részében, magamat és Successoraimat Obligálván, sőt ha vel in toto, vel in parte ezen Contractusnak én vagy Successoraim is eleget nem tennék, vagy megfelelni nem akarnék, száz arany vinculumot kötök, melyet rajtam vagy Successoraimon a fent irt Curátorok és Ecclésia, a kárnak megtérítése mellett via liquidi debiti Rosnyó városa Birája által abscissis unvectis remidiis megvétethessen.

Mely közöttünk ekképpen véghez ment Transactionnak és megegyezésünknek állandóbb és megmásolhatatlan bizonyosságára adtuk mindkét részről, ezen szoros Contractuális levelünket. Signatum Szepsi Die 10-n Februarii 1785. Szepsi Nemes Reformata Ecclesia kuratora Farkas Ádám s. k. Nemes Szepsi Városa Fő Birája Persenszki János m. s. k. pecsét. Második Curator Szarka István, Georgius Kriska maurs master in Rosnau. Coram me Abrahamo De Fáy et me Paulo Basó.

Eme szerződés alapján a torony építése elkezdődött 1785-ben, bevégeztetett 1789-ben, vezetvén az építést nem annyira a vállalkozó mester, mint egy metzenzei lakos, „Mátyás“ nevű pallér, a kinek „dicséretet érdemlő hűségét“ az akkori lelkész, Tasnádi Székely István feljegyezte, ugyanakkor felemlitvén,

hogy az építésre felügyelő s annál fáradozó gondnokok és egyházfiak voltak: 1785-ben ns. Nyerges István és Persenszki János; egyházfiak Gasparóczki István, ns. Portörő Mihály. 1786-ban curatorok: Nemes Vámos András és Persenszki János; egyházfiak ns. Portörő Mihály és Szakal István; 1787-ben curatorok: Ns. Nyerges István és Persenszki János; egyházfiak a mult éviiek; 1788-ben curatorok: ns. Halmy János és Persenszki János, egyházfiak Szakal István és nemes Nyerges János; 1789-ben curatorok: Ns. Nyerges István és Petrovics Péter; egyházfiak a régiek.

Ugyancsak Tasnádi Székely István készítette s a Torony építés történelmének megörökítése czéljából jegyezte fel az egyházi jegyzőkönyv egyik lapjára a következő vereszetet:

„Kegyelmes Istenünk áldott segedelméből,
Jó Királyunk második József engedelmeiből,
Építettett a tornyunk Isten dicsőségére,
A szepsi Reformata ecclesia diszére,
Ezer hétszáz és nyolczvan negyedik esztendőbe.
Feljedzettük, hogy más is tudhassa jövendőbe.
Örültünk, de csakhamar oh keserves fájdalom;
Mert szépen felnyult tornyunk alighogy elkészüle
Azonnal két hónapok mulva a földre düle.
Így lett a vigság helyett a Karácsony Szombatja
Gyászos nap és orozánkat sűrű könyvel áztatja,
Sirattuk nagy költséggel épült és ledült tornyunkat,
S azzal együtt, darabon megromlott Templomunkat.
Áldott az ur! ujonnan erőnket öszve tettük,
S öt esztendő alatt, ez új tornyot építettük.
Tedd uram állandóvá! s ne had reménységünket
Ismét a porba dölni munkánkat, költségünket.
Magad légy erős Tornyunk óh Jehova! magunkba
Mert nincs erő, s állandó békesség lessz tornyunkba.“

A torony kétszeri felépítése, a templom ujitása s a kerítések megkészítése az egyház pénztárát kime-

ritette teljesen, annyira, hogy daczára az 1785-ben Tasnádi Székely István által „a könyörületos szivekhez intézett kérelem“ következtében nyert tetemes segély adományoknak, az egyházközség kénytelen volt néhány darab földjét az egyeseknek zálogba adni s e mellett a szőlőskei határban birt, még 1660-ban vásárolt 7 darab földet, Szentpétery István, makranczi földbirtokossal 1788-ban kötött transactio értelmében, a makranczi egyháznak eladni.

Az így szerzett pénzösszeg is azonban, a szükségletek fedezésére nem volt elég s e mellett, a meglevő öt mázsás harang, elhelyezve az új toronyban, a kívánalomnak meg nem felelt s egy másik, nagyobb harang vásárlása a gyülekezet közös óhaját képezé. Ismét a hívek vallásos buzgósága s áldozatkészsége teremte elő azt az összeget, melyen a kívánt harang megvásárolható lett; a mennyiben, a hívekhez kibocsátott gyűjtő iven, rövid pár nap alatt 742 frt 26 dnr lett feljegyezve, s az egyház pénztárába befizetve. Ez összeghez maga ns. Héczey András 375 forinttal járult.

Meglévén a harang megvásárlására megkivántató összeg, 1790-ben Persenszki János, gondnok s ns. Farkass István, az ecclesia hites nótáriusa Eperjesre mennek, hol, ismét Lecherer harangöntővel egy 11 mázsás harang öntésére, mázsáját 70 Rfr. számítva, megegyeznek.

A harang csakhamar megkészült s hazaszállítatván Eperjesről, még ugyanazon év július havának utolsó napján a toronyba felvonatott. A harang felirása volt, felül: „Per Johanem et Ignatium Lecherer fusatum Eperjesini;“ alól: „Ad Gloriam Dei et Usum Ecclesiae Helveticae Confess. Sepsiensis fieri Curarunt Nobili Joanes Halmi et Nobili Andreas Héczey cum ceteris Benefactoribus 1790.“

Minthogy a harang árára a hivektől befolyt összeg nem volt elég, a hiányzó rész „az ecclesia közönséges jövedelméből pótoltatott.“

1791-ben a katolikusok restaurálni akarván a templomot, akkori földes asszony, Báró Splényi Zsófiához fordulnak, kérvén őt, hogy földesuri jogánál fogva, a város lakosait, köztük a reformátusokat is, robotban, a templomépítés munkájánál dolgozni kényszerítse.

A parancs csakugyan megérkezett. A református hívek, a városi tanácscsal együtt, felháborodva a vett parancson, a jogtalan követelés ellen tiltakoznak, kijelentvén, hogy ők szabad városnak szabad polgárai, tizedet is csak saját papjaiknak, azt is csak mint lelkesízi fizetést adtak és adnak, s a vett parancsnak ellenszegülnek s annak engedelmeskedni nem fognak. Az ellenálláson, úgy a földesasszony, mint a katolicusok követelése hajótörést szenved.

1792-ben, Kisasszony havának 14-ik napján, ismét Eperjesen az előbbeni harang öntőjével készíttetnek az iskola használatára egy tizenegy fontos harangocskát, minden felírás nélkül, értéke 7 frt 42 kr. Ezen időben 39 hold föld állott az egyházközség rendelkezésére, nem számítván ide azt a 21 és félhold földet, melyet az egyház még 1744-ben a lelkész használatába bocsátott.

Még ugyancsak 1792-ben, a hívek adakozásából tetemesebb költséggel kiujtattják a temetőn levő, a multak keserű emlékeiről beszélő templomukat, jól lehet azt többé istentiszteli czélokra nem használgák.

Isten mindenható kegyelmének gyámolítása mellett, bevégezvén az ecclesia a külső dolgok rendbe hozásánál folytatott munkáját: az előljáróság erejét és figyelmét a benső dolgok rendbeszedésére, a szép

rend megszilárdítására fordította. E végből, még ugyanazon évben, „A szeptis Reformatata szent Ecclesia Rendtartásai és törvényei“ czímen, VII. pont alatt, a következő szabályokat állítja fel:

I. A Consistoriumnak szüksége voltáról.

„1. Krisztus Urunk parancsolja: mond meg a Gyülekezetnek Máté 18. 17. mely köteles, míg Ecclesia leszsz.

2. Szent Pál így adja elő ezen Presbyteriumot: Intsétek egymást minden napon, még e mai nap nevezetik. Sid. 3. 13.; ad hozzá Péld. 27. 17.

3. Maga a Lelki Tanító, nem vigyázhat elégségesen magára; az ecclesiára közönségesen; kire-kire különösen, ahhoz képest Szent Pál is követeket küldött Effezusba és a gyülekezetek véneit Miletumba hivatta, s azt mondánékik: Viseljetez gondot magatokról és az egész nyájról, az ő A. Sz. E. házának legeltetésére, melyet tulajdon vérével keresett. Tsel. 20. 17—28.“

II. A Consistoriális személyek Tulajdonságairól.

„1. A keresztyén hitet a mennyire lehet, az Evangéliomi Tudomány szerint értsék.

2. Kegyes és fedhetetlen életet élni igyekezzenek és semminemű gonosznak a gyanujába ne feküdjenek; hogy mások előtt jó példa adással ékeskedjenek.

3. Szóllásban való illendő bátorsággal birjanak: csak egyedül az Isten haragjától félvén, nem az Embereketől, mindazonáltal

4. Ne hirtelen indulatuak, hanem Lelki okossággal bírók. Szemesen tudván bánni mindenkkel; nem gyűlölségesek, nem bosszuállásnak kívánói; nem hírharangok és ezek mellett értékek szerint adakozók és jóltevők legyenek.“

III. A Consistoriális személyek tisztokról.

„1. A lelkipásztorral együtt, szorgalmatos vigyázásba legyenek az Ecclesiába, ha mindenek illendően járnak-e? nem botránkoztatók-e? s a Sacramentokkal nem hívságosan élnek-e?

2. Az egyházi fenytéket tartoznak feltartani, erősíteni, a megátalkodottakat inteni, kitiltani; a megtérteket befogadni; hogy az egyháznak hatalma meg ne mocskoltassék. E végre a Lelki Tanítókat illendő becsületben tartani és tartatni.

3. Az atyafiságot különös és magános intésekben szorgalmasan eljárni; nem mérgesen, nem gyalázva, nem bosszusággal, hanem szelidségben és igazságban, mindazonáltal

4. Okos különbséget kell tenni mind az idő, az hely és személyek között, nem hogy személyválogató legyen az intésben, mert a bünt szembe megmondóknak nagy tekintetet és kedvességet ad Isten; hanem hogy nem a maga indulatja és tetszése szerint; de kinek-kinek állapotja szerint intézze az intést; mivel pedig a vétek között (mert némely vétkek titokban vagynak, némelyek nyilván valók) némelyek szörnyűbbnek, némelyek pedig kisebbnek tartatnak: a titkos vétkeket nem kell ki vakaresálni, hanem a Krisztus regulája szerint csak titkon kell megfeddeni; mivel még az nem Consistoriumra való; hogy a titkos vétekből nyilván botránkoztató vétket ne csináljunk, mert ez Isten törvényében nyilván parancsolatik, hogy egy tanu senki ellen ne álljon. E végre a mások felől való Hirhallásokban könnyen hívőknek s könnyen gyanakodóknak nem kell lenni; vigyázzván mind a vádlónak, mind a vádoltatottnak becsületire.

5. Sem pedig azt kibeszélni, hogy a Consistorium-

ban előfordult dolgok eligazítása miképen folyt? ki mit szólott? hogy a visszavonásra alkalmatosság ne adatassék, hivatala elvesztése alatt senkinek sem szabad.

6. A Consistoriális személyek senki vétkét, hanem ha Czégéres és elégséges tanubizonyosságokkal nyilván van, be ne vigyék a Presbytériumba, oda is senkit ne hijjanak bé, hanem ha méltó oka legyen.

7. A Consistorium gyűlése szentül, minden hívságos versengés nélkül tartassék, mert Isten nevében Isten tekinteti előtt vagy on az, ahhoz képest jobb is volna, ha az Isten házában tartatnék. Melyre nézve a Consistorium tagjai között indulható megháborodások, mindjárt minek előtte eloszlanának, lecsendesítsenek, hogy a Nép közé, botránkozásul ki ne menjen annak Hire.

8. Az Ur szent vacsorájában jelen lenni, a gyűlésből hír adás nélkül el nem maradni, sem abból, még végre nincs, el nem menni és ha mi külső java vagy on az Ecclesiának, arra szemesen vigyázni kötelelesek.

IV. A Consistoriálisok tisztékben való megmaradásokról.

„1. Jóllehet, a presbiterek nem örökösek; mindazáltal a változás káros levén, a meddig lehet, tisztékben megmaradjanak; és nem is előbb tehetik le hivataljokat, hanem a midőn vagy az öregség vagy Erőtelenység miatt, indittatván, maguknak nyugodalmat kérnek. De

2. Ha hittel-válalt Hivataljokban restek, életekben hívságosak, magok viselésekben botránkoztatók; ugymint hamis és haszontalan esküvők, káromkodók rohdadt beszédiek; felebarátjaikkal, kivált hivatalbeli Társaikkal békességben nem élők, civódók, versengők, részegesek és több e féle, Szent hivataljokat meg-

moeskoló vétekben találtatnak; az ő Hitek ellen cselekedett véteknek minémüése szerint, vagy a Consistoriumba megdorgáltatnak, vagy bizonyos büntetést is vesznek; vagy Presbyteri hivataluktól örökösen megfosztatnak; vagy pedig az ecclesiából excommunicáltatnak is, a mint az ő vétkük minemüése hozza magával, ha pedig megtéréseknek példás jeleit mutaták, idővel Hivataljokra felvétetnek.“

V. Curatorokról.

„Mint hogy az Ecclesiának külső javacskaája bizonyos személyt kíván, a ki a Consistoriumnak a lelki Tanító után mintegy feje lévén, azt administrálja, és annak idejében gyűlést hirdetvén, az Ecclesiában előforduló dolgokat igazgassa: tehát

1. Annak a Hivatalnak a viselésére a Lelki Tanítónak Candidatioja szerint, a Consistoriális személyekből, az egész Ecclesia vagy annak képekben egybegyűlt személyeknek Voksok által, alkalmas, serény és jó lelkiismeretű egyén választassék; a kinek kötelessége lesz

2. Az Ecclesia javacskaájára nem csak jó lelkiismerettel vigyázni, hanem minden módon azon igyekezni, hogy az helyes úton módon szaporittassék; és ahoz képest, se tékozlással és haszontalan költséggel; se fősvénységgel szent hivataljokat meg nem motskolni; hanem kinek-kinek a mi illik és a hova illik, jó lelkiismerettel kiadni.

3. A templom, parochia és Oskola körül megkivántató építésre nemcsak a mennyire a szükség és a haszon, hanem az illendőség és diszesség is kívánnya; a tehetség szerint vigyázzon, mert az Ecclesia javacskaáinak az a szent czélja, a melynek a privátus

vagy magános ember hasznát, véték nélkül eleibe tenni nem lehet.

4. A Lelki Tanító és Oskola Mester s a Preceptor fizetésére szorgalmasan gondot tartson; akár pénzbeli fizetését meghatározott angariakon; az Életbéli fizetést pedig tisztán, megrostáltatva adassa be annak idejében, melyre nézve

5. Az Ecclesia földet alkalmas időben műveltesse; alkalmas tiszta maggal vettesse be; a munka illendő gyümölcs nélkül való ne legyen.

6. Az Esztendő végén, minden perceptáiról és expensairól a Lelki Tanító és Consistorium előtt számot adjon. És végre mindenek felett

7. A Lelki Tanítóval békességben éljen; másokat is annak megbecsülésére s a véle való békességes életre intsen, sőt a neki adatott hatalom szerint kényszerítsen; s ahoz képest a Lelki Tanítókat s Házok Népet méltatlanul megsértő, mocskolódó s rágalmazó személyeket a Consistoriummal együtt megzabolázzon. És teljes erővel azon legyen, hogy mind az Ecclesia tagjai között, mind pedig a Lelki Tanítók között megmaradjon és öreg ledjen.

VI. Az egyházfiakról.

„Az egyházfiak a Consistorialis személyek által választatván, hittel kötelessé teszik magukat a következőkre:

1. Hogy egyházfiui Hivataljokat, minden mi egyéb Hivataljuknak eleibe tegyék; úgy hogy a midőn vagy a Predicatortól, vagy a Curátoroktól hivattatnak, ne mondják azt, hogy most ez vagy amaz a dolgom van, nem mehetek; hanem ha az elkerülhetetlen szükség kívánja.

2. A Predicátor és a Curátor által reájok bizott

dolgokban híven és serényen eljárjanak; a Templom tisztaságára, Parochia, Oskola fogyatkozásaira gondot tartsanak; az egyházi személyek fizetését alkalmas időben beszedjék; a Gyűlésben hallott dolgokat ki ne beszéljék; és mint oly személyek, kik az Urvasora körül foglalatoskodnak, mind magukat keresztyén illendőséggel viseljék, mind Házuk népét keresztyén fenytékben tartsák.

3. Az Ecclesia közönséges Perselyei is az Ő vigyázásuk alatt fognak lenni; a melyekben levő pénz a hat Communióknak alkalmatosságával a Predicator előtt felszámláltatván, az Egyházfiak által percipialtatik; a Szántóföldek művelésére, a Parochia és Oskola körül megkivántató külsőségekre általuk erogáltatik és a számadás után a mi belőlük felmarad, a közönséges számadáshoz adattatik.

VII. A Notáriusról.

„Az ecclesiái Notáriusnak szükséges lenni alkalmas írású és conceptusú Személynek; ki is a Presbyterek által választatván, akár magok között, akár az egész Ecclesiából, ily következőkre lészen köteles:

1. A Curatorok Számadásának kicsinálásában tartozik segítséggel lenni.

2. A minden esztendőben vagy megmaradott, vagy megváltozott Ecclesiái Tanácsnak neveit; minden Ecclesiái gyűlést; abban folyt dolgokat; tett végzéseket az arra készített könyvben, tartozik híven protoculálni.

* * *

Ezzel, a szepsi egyház benső kormányzatát szabályozó munkával, elkészülvén az ecclesia, birt mindent a mit óhajtott s javainak, főleg szabadságának birtokában, nyugalommal s édes reményekkel tekintett a jövő elé. A sors könyvében azonban a nyugalom az

ő számára nem volt felírva; s már az 1794-ik év, a szepsii ref. egyház történetében, a siralomnak és nyomoruságnak esztendeje lett!

A mondott évben ugyanis augusztus 27-ik napján, a napkeleti soron, a Vármegye házában felül a negyedik ház (most gyógyszerház) — „melyben akkor lakott egy pápista valláson levő lakatos mester ember, Zergely János“ — kigyúladt, s az abból keletkezett tűzben az egész város elhamvadt. A tűz oka az volt, mert „nevezett mester sarkantyúkat ólmozván vagy czinezván, annak a rendkívül adatott Zsirjától“ a láng a háztetőre futott s azt meggyújtá s „a nagy rettenetes forgószél ott várván, az egész várost a tűz egyszerre elborította — s porrá tette, úgy annyira, hogy még a kőfalak is leomladoztak és a falakba berakott kövek Mészszé olvadtanak“!

Megégtek a templomok, tornyok, elolvadtak a harangok, katolikusoké s reformátusoké egyaránt. Ezen rendkívüli tűzben olvadt meg a katolikusok tornyában az a 22 mázsás nagy harang, amely a reformátusok 1646-ban öntettek, a többi apróbb, szintén a reformátusok által szerzett harangokkal együtt. Az elolvadt harangok, főleg a nagy harang maradványaiból öntettek később a római katolikusok egy 21 mázsát nyomó harangot.

A reformátusoknak összesen 16 mázsát nyomó két harangjából 9 mázsa érc maradt, melyet később szintén harangöntésre használtak fel.

Ez a rendkívüli tűz, mely a fentebb említett épületeken kívül elhamvasztotta a reformátusoknak a temetőn levő, 1792-ben tetemes költséggel kijavított régi templomát is, emberáldozatot is követelt. Megégtek a tűzben: a reformátusok közül a presbyterium

jegyzője, Gasparoczký István, Polányi Tóth András és egy Petüs István nevezetű koldús; a róm. katolikusok közül: Lápos Istvánné és Szarka János.

A várost, ebben különösen a református híveket ért ily rendkívüli csapás és pusztulás mellett sem tört meg a gyülekezet Istenben vetett hite és bizalma, sőt e rendkívüli szerencsétlenség ismét megnyitotta az áldozatkézség forrásait; s a különben magok is csaknem minden javaiktól megfosztott hívek, az egyházi épületek újra építésére, mindenek előtt első sorban a harangok újra öntetésére, tetemes összeget raktak össze. Az összerakott összeg azonban, a nagy szükséglettel szemben nem volt elég. Megöntetnek ugyan abból, a tűz után felmaradt 9 mázsa harangérc felhasználásával, még 1794-ben itt Szepsiben, bent a templomban, három harangot, — melyek közül az első decz. 5-ikén, a második decz. 10-ikén, a harmadik decz. 23-ikán öntetett, egyik 16, másik 2 mázsa súlyu volt, míg a harmadik 42 fontot nyomott; — de már a további építkezések folytatására, az egyházközség semmi pénzalappal nem rendelkezett. Pedig sem templom, sem toronytető, sem templomi berendezés nincs; nemesak, hanem a parochia s iskola is romban hever s maga a lelkész három éven keresztül ns. Héczey András szivességéből, annak jól készült házában, három szobában lakik. Azért ismét a könyörületes szívek jóságához fordulnak s az egyház gondnokai, ns. Szobonya István és Persenszky János által aláírt, a gyülekezet lelkésze, Tasnády Székely István, mint az abauji tractus esperese által ajánlott kérő íveiket az ország minden részére szétbocsátják.

A munka azonban nem halogatható s hozzá fognak a templom s toronytető építéséhez, a templom belse-

Jének rendbeszedéséhez, s azokat ugyanazon évben bevégzik: míg a parochia, iskola felépítése, a következő évekre marad.

Pénz hiányában, magukat s az ecelésiát, kölesönnel terhelik, s még 1794-ben, Szobonya István és Persenszki János gondnokok, az egész presbyteriummal egymásért egyetemesen jót állva, előbb a superintendensia pénztárából 2000; majd kézmárki lakos, Péchi falusi Péchy Gáspár urtól és nejétől Baánó Rozália asszonytól 1000; görögök lakos, ns. Herke Istvántól 300; görögök lakos, Bartók Istvántól 300; s végül makranczi lakos, Baánó Imre urtól 200 forintot vesznek kölesön.

A Rajkmán András, kassai ácsmester által eszközölt templom és toronyépítés, (ez utóbbi, nem lévén módja a gyülekezetnek, hogy a régi remek tetőhöz hasonlót építsen, csupán egy és fél öl magasságú csonka tetővel), valamint az iskola felépítése is, melyhez a város pénztára száz forinttal járult, 1795-ben véget ért s a templom északi végére, a ns. Héczey András által, leánya Klára neve alatt készítettett s adományozott gomb feltételett.

1796-ban fogtak hozzá a parochia építéséhez, — a mely akkor a mostaninak két első szobájából, pitvarból s az a mellett levő két kisebb helyiségből állott, — s azt az új tető mellett új ablakkal, zsalukkal s ajtókkal látták el s abba 1797 octób. 23-ikán a gyülekezet lelkésze beköltözött!

Az egyesek áldozatkészsége, mint mindig, ugy most is kifogyhatatlan; s Visolányi István, „Istenéhez s vallásához való buzgóságából“ megkésztetett a templomi, kékre festett, kerek úrasztalát s arra, egy „szőrből készült tarka terítőt“ ajándékoz s ugyan ő, feleségével, Kékedi Zsuzsánnával együtt

az ur asztalához szükséges két ón kannát ajándékoznak.

Majd nemes Farkas Andrásné csináltat az urasztalára egy nagy ón tálat, mely a sacramentomi kenyér kiosztására szolgál; míg Almássy István az egyházat egy keresztelőkannával, s egy, az alá készített ón tállal ajándékozta meg. — Az egyház gondnoka, öreg Persenszki János, szintén saját költségén, egy egyszerűbb fa katedrát készített „oly czélból, hogy ha a felséges Isten más katedrának csináltatására módot adna, ez az Oskolába vitetessen!“ Az egyház hivei pedig a szükségletek fedezésére 952 Rfr 05 dnrt raknak össze.

Ezek voltak a rendkívüli szerencsétlenségben ama kiemelkedő fénypontok, melyeken az elmélkedő lélek szíves örömmel megpihen!

A mit a közönséges felfogás igaznak tart, hogy a szerencsétlenség nem jár magában s a baj a bajjal karöltve érkezik, — megvalósult a szepsii ev. ref. egyház életében is.

Még 1792-ben, az 1790—91-iki XXVI-ik t.-cikk kihirdetése után azonnal, a református hívek, az általuk több kevesebb megszakitással s huzavonával 1711-től a kath. plebanusnak fizetett tizedet az akkori plebanustól, Knapp Jakabtól elvonták s annak megfizetését határozottan megtagadták. A jövedelmének nagy részétől így eleső plébános, a reformátusok ellen a vármegyén panaszt emelt, s ez a szepsii ref. vallásu nemesekkel szemben a plebanust rendes perre utasította; míg a nem nemeseket a tizednek megfelelő életár megfizetésére kötelezte, alapul véve ama váltság-díjat, mely előbb, a tized esetleges megváltásánál szokásban volt.

Ez az év (1794), nemcsak a szepsiekre, hanem az egész hazára nézve az inséges esztendők közzé tartozott s az élet ára, az előbbihez képest tulmagosra szökött, elannyira, hogy a gabona köblinek ára 12 frt, a buzáié 16 frt, az árpáié 12 frt s a zabé 4 frtra emelkedett. A plebános ezt az árt követelte mindenkitől; s mert követelését nem teljesítette senki sem: a nemes vármegye, a nem nemes lakosokkal szemben, a legnagyobb szigort fejtette ki. „Ágy- és ruhanemüiket, házi butoraikat, pinczében levő szemes, a mezőn levő kalászos életnemüiket pápistáknak és idegeneknek elkótyavetyéltette“, sőt midőn a város megbizásából ns. Szobonya István, nemesek hadnagyával a város főbirája, Persenszki Mihály, s a város egyik hitese, Gasparóczki István a megye gyűlésén megjelent, ez utóbbiakat a gyűlésben elfogatta s tömlöczre vettette, parancsolatot adván ki egyszersmind, hogy a város többi tanácsosai is tömlöczbe vettessenek. E parancsról ns Szobonya István által értesítettvén a város első tanácsában ülő Csizsár Mihály s a második tanács „fűrmendere,“ Endre János, még azon éjjel önként Kassára mentek, s ott a tömlöczben, már előbb elfogott társaikkal együtt, egy egész hetet szenvedtek át.

A per azonban tovább folyt, sőt a plebános által kiterjesztetett a követelés a kender, len, lencse, borsó és mézre is, s számtalan zsurlódásnak s kellemetlenségnek lett alapja.

A reformátusok szenvedtek, de nem fizettek; készek inkább földjeiket parlagon hevertetni, mintsem a jogtalan követelést megadják: sőt a hol csak lehet, a plebanos szolgálatában fáradozó sáfárokat irgalmatlanul elverik s a gyűlölködés lángja katolikusok

és reformátusok között oly magasra hág, hogy egymással érintkezniök többé nem lehet.

A per, melynek iratai egész kötetekre rugnak, a reformátusok veszteségével végződött s azoknak nagyobb mérvű költségét emésztette fel.

Alig kezdődött el a dézma-per, a mikor az egyház beléletében egy másik kellemetlenség támadt. Az ügybuzgó, egyháza javáért minden áldozatra kész lelkész és esperesért, Tasnádi Székely István, a gyülekezet egyes „elbizakodott tagjaitól különféle rágalmaknak s aljas sértegetéseknek lett kitéve“.

A sokáig tűrő, de elvégre is türelmét veszített lelkész 1795. jun. 3-án, levelet intéz a presbiteriumhoz, s az egyház minden tagjához közönségesen, melyben a becsületében gázoló, őt méltatlanul rágalmazó egyénnel szemben teljes elégtételt követel. A levél a következő. Külczim: „A Sepsi Rfta Ecclesia eleiben terjesztendő panasza, s maga meghatározása, a belől irtnak“. Belől:

„Sepsi Reformata Ecclesiának, Presbiterei, és minden igaz tagjai közönségesen!“

„Már tizenhetedik esztendeje, hogy a Kglmetek Ecclesiájába hirdetem az Evangeliomot; de szivem keserőségével kelletik panaszlanom az Isten előtt, vajha ama nagy napon, a melyen Kglmetekkel az ítélő bíró előtt megállok, semmi szomorú következtést ne vonna Kglmetekre ezen panaszzom, hogy a békeség Evangeliomának hirdetése igen sikertelen volt mind eddig, sok érzéketlen s megjobbithatatlan szívekbe. Az irigységnek, a gyűlölségnek, a visszavonásnak, a hasonlásnak, a bosszuállás kívánásának, a keresztyén békeség gyűlölésének gonosz Lelke volt az eleitől fogva, a mely a Kglmetek Ecclesiáját

rútitotta és ottan-ottan az Isteni sulytoló kezét, Kglmeteken megnehezítette! Én, az én esküvéssel fogadott kötelességem szerint, a mely szerint tartozom minden bátorsággal, minden személy válogatás nélkül, az eláradott gonoszságot kikiáltani, feddeni, dorgálni, ha a vakmerő bűnössel együtt magamat elveszteni nem akarom; azt cselekedvén a mi kötelességem, inkább engedelmeskedvén az Istennek, a ki nekem Sz. Pál által ezt parancsolja: predikáljad az Igét, rajta légy mind alkalmas mind alkalmatlan időben, feddődjél dorgálódjál, intesed a Hallgatókat 2. Tim. IV. 2; fedjed őket minden kímélés nélkül, hogy a Hitben épek legyenek minden méltósággal és senki téged meg ne utáljon. Tit. I. 13. II. 15. Látják Kglmetek, hogy az intő, a feddő, s a dorgáló Predicatio nem mooskolódás, a mint azt némely, vallásban is tudatlan száj káromolja, a melynek csak azt lehet mondani, a mit monda Sz. Pál: mindenek tiszták a tisztáknak, de a megfertéztetteknek és hitetleneknek semmi se tiszta: mert megfertéztetett azoknak mind elméjük, mind Lelkek ismereti. Tit. I. 15. Ugy szintén, a ki az Isten beszédén, a józan okoskodásan fundált feddő s dorgáló tanításokat mooskolódásnak meri mondani: nyilván megbizonyítja azzal, hogy neki magának a szíve, a lelkiismerete, az élete csupa moosok. Mindezek szerint, csaknem minden tanításaimnak e vala célja, hogy a fellebb elő számlált s elhaltalmosodott gonoszt Kglmetek közzől kiirthatnám; de — fájdalommal tapasztalom, hogy mind ez ideig is mely kevesre mehettem; sőt hogy ez a gonosz ottan-ottan még nagyobb erőben üti ki magát Kglmetek között; hogy most is annyi tanítás, annyi dorgálás után is csak fekete Szerecsen, csak tarka Párducz, az a ki volt akkor is hogy Kglmetek közzibe jöttem.

Túrtem, váraoztam. Szivesen dolgoztam, fohászkozdam, mi haszna? a jó szándékért és igyekezetért sok méltatlanságot, bosszuságot, keserüséget, mooskot szenvedtem környülmetéletlen szívű s ajjakú Hallgatóimtól. Távol legyen, hogy Kglmetek felől egyforma értelembe legyenek mindnyájokról: tudom én azt, hogy ez Eklésiában találtatnak sok egyenes szívű, vallásokat, Lelki pásztorjokat szerető, azoknak tanításokat, dorgálásokat lelki hasznokra jó kedvvel fordító keresztények, kik szent vallásunknak ékességei, Eklésiánknak díszei, s a Lelki pásztornak dicsekedései és örömei; de meg kell azt is vallani fájdalommal, hogy eleitől fogva voltanak olyanok is, a kik az Isten beszédét megvető; annak hirdetőit gyűlölő, keserítő rágalmazó; minden jó szándékban gáncsolódó; titkos pártoskodásokat forraló; az Ecllesia csendességét és békességét megháborító gonosz szívet s rosz lelkiismeretet viselvén, a szüntelen való gyűlölséget, visszavonást, veszekedést gerjesztették, táplálták s elevenítették sat. Melyet annál keservesebben szenvedek, hogy tudja azt minden, valaki engemet jobban tud, ki vagyok? mint Kglmetek, a kik között oly régtől fogva lakom, hogy én a Kglmetek Eclésiájának előmenetít, hírét, nevét, becsületét Hivatalommal, instántiáimmal, nagy emberek előtt való esmeretséggel, mennyire igyekeztem feltartani s oltalmazni: mégis a jóért rosz indulat, háládatlanság, becsstelenség a jutalmam. Már tovább nem szenvedhetem, már békességes tűrésem elfogyott s íme declarálom Kglmetek előtt magamat, hogy ha Kglmetek e dolgon illendő orvoslást nem tesznek, mihelyt mostani uramtól visszatérek és reá alkalmas időt találok, mindjárt Esperesi széket gyűjtök, Kglmetekre deputátusokat hozok, kik a gonosznak kútféjeit kikeressék, az Isten városát meg-

tisztítsák és velek szent Vallásunk fenytékének erejét valóban megéreztessek. Ne csak ítélje meg pedig, hanem kérem és intem az Ecclesiát, hogy még hazajövök, addig úgy eligazítsa s orvosolja meg e dolgot, hogy kénytelen ne legyek az utolsó eszközökhöz nyúlni, és az olyanokat, kik az ecclesia szavát hallgatni nem akarják, a Szentek egyességétől elvágni, közönséges Currensem által gonoszságokat közönséges utálatba hozni, és rendelést tenni a felől, hogy sehol az úri Szent vacsorához ne bocsáttassanak.

Bízom hát az Ecclesia hív tagjainak egyenes szívűségére a dolgot. Irá Sepsibe 3. jun. 1795. Kglmeteknek, jó indulattal szolgálni kész Tasnády Székely István. Esperest.“

E levél következtében, az egyház Presbyteriuma a vétkesnek találtakat szigoruan megbünteti, a mely büntetés ellen az illetők a vármegye alispánjához fellebbeznek, honnan ezen rövid hátrattal lettek elutasítva: „a megye alispánja, az egyházi ügyekben nem bíraskodik.“

A béke azonban a gyülekezetben csakhamar helyre állt s Tasnády Székely István, lelkész és esperes koporsóját 1800 dec. 27-ikén, „kivétel nélkül az egész gyülekezet“ igaz fájdalommal s osztatlan részvétellel állta körül.

A Tasnády Székely István üresen maradt helyét, esperesi hivatalában is utódja, Sárkány Pál foglalja el, ki minden erejét, az egyházat terhelő adósságok törlesztésére fordítja. E munkában a gyülekezet vallásos buzgósága, a gondnokok fáradhatlan tevékenysége nagy segélyére van. Már előbb Kérészi Sámuel és felesége Jobbágy Anna, görgői lakosok egy hold földet; majd Gönczi János a napkeleti csűrök alatt szintén egy hold földet aján-

dékoznak az ecclesiának, míg ez utóbbi a város boltja s ns. Nikházy Pál szomszédságában levő házat az ecclesiának adományozza, oly föltétellel, hogy az azt terhelő csekély adósságát az Ecclesia megfizesse. E házat a gondnok mindjárt 1801-ben 300 frt nyereséggel eladja, s az így nyert összeget a Bartók János görgői lakostól felvett 300 frt adósság kifizetésére felhasználja. Majd, ugyancsak 1801-ben, Fonnyiklára ajándékoz az ecclesiának 300 frtot; s ez összeget, az Herke János, görgői lakostól felvett adósság törlesztésére fordítják.

1805-ben, Szathmáry Pál és felesége Kiss Erzsébet ajándékoznak egy hold földet az ecclesiának a napkeleti csűrök alatt; mely adomány által is szaporodott a jövedelem; a gondnokok pontos gazdálkodása, ügyes vállalkozó képessége mellett — mely szerint több alkalommal nagyobb mennyiségű bort vásárolnak s azt nagy nyereséggel eladják — lehetővé lesz az, hogy már 1801 nov. 9-ikén, a Péchy Gáspártól s nejétől kölcsönzött 1000 frtot is megadják; jöllehet e célra néhány hold földet is kénytelenek elzálogosítani.

Az egyház-építés munkája, lassan bár, de mégis halad; lelkész és gondnokok, ugy az egyház anyagi erejének fejlesztésére, mint a szép rend megszilárdítására, a legnagyobb gondot fordítanak. A gyengét segítik, a szegényt gyámolítják, még a magáról, Isten s a gyülekezettel szemben megfélelmező egyént szigoru büntetésben részesítik. Így történik meg aztán, hogy már 1805-ben, a jeni akadémiáról elhívott ifju lelkész, Major József idejében, május 19-én Csajági Erzsébet, Mészáros András neje „Isten s az ecclesia káromlása miatt penitentiát tart, különben a templom előtt korbácsolta“

tott volna meg.“ A vizálgató házastársakat kibékítik, sőt több esetben, az egymást törvénytelenül elhagyott házastársakat, becsületes együtt élésre kényszerítik.

Az 1805-ik esztendő az egyháznak újabb kellemtelenséget szerzett. Az 1794-ben itt, Szepsiben öntött harangok közül a két nagyobb elhasadt, minek következtében mindhárom Kassára vitetett s ott ugyan öntetett, részben az ecclesiá, részben Ns. Hécey András és ns. Szobonya György költségén. Ezek a harangok vannak meg ma is.

Mig a harangok megkészültek, a Szentpétery József, makraczei földbirtokos által ajándékozott, a parochián maig is meglevő esengettyü szolgált a gyülekezet templomba hívogatására.

Az öntetett három harang közzől a legkisebb 2 mázsa 31 font, ilyen felirással: „Ujnonnan öntette a Szepsi ref. Ecclesiá. Ns. Szobonya György, különös segedelmével MDCCCV. T. T. Major József predicator, Ns. Szobonya István és Almási István Curatorok idejében, Kassán. Öntötte Krisztián Lechbrecht“. A második harang 4 m. 53 font. Felirása a következő: Öntette a Szepsi reformata Ecclesiá számára Ns. Hécey András MDCCCV. T. T. Major József, predicator, Ns. Szobonya István és Almási István Curatorok idejében, Kassán. Öntötte Krisztián Lechbrecht.“ A harmadik, az ugynevezett nagy harang, 8 m. 50 font súlyú. Felirása következő: „Ujnonnan öntette a Szepsi Reformata Ecclesiá tulajdon költségén MDCCCV. B. C. T. T. Major József, predicator, Ns. Szobonya István és Almási István Curatorok idejében, Kassán. Öntötte Krisztián Lechbrecht.“

Daczára annak, hogy a gondnokok szorgalma minden alkalmat megragad az egyház anyagi ere-

jének gyarapítására; az egyházközség anyagi helyzete, ez idő tájban, virágzónak nem mondható.

Az egyház fentartásának mindennapi gondja; a közelebbi évek építkezése; a harangok újra öntetéséből származó kiadás miatt, az egyház gondnokai, az egyház tulajdonát képező földeket kénytelenek elzálogosítani s ez uton 1800—1806-ig, az egyház tulajdonát képező összes föld, több kevesebb időre zálogba jut. Az elzálogosított földek fele része azonban már 1803-ban visszaváltatott, s koronként, az egyház anyagi erejének megfelelően, a visszaváltást az előjáróság a legnagyobb buzgalommal teljesíti.

E mellett az egyházközség egyes tagjainak áldozatkészsége sem szunnyad el: s így történik meg, hogy 1800—1817-ig Töltsér István, Nyerges István, öreg Gál István, Lehoczkyné, Borzovai, Benyó-Szatmáry Pálné-Kiss Erzsébet az egyházközségnek 14 és fél hold földet ajándékoznak, melyből a fél holdat, a Szatmáry Pálné adománya, a „Dezső“-szilvás teszi.

A teher azonban még mindig nehéz! s az egyházközség igazán lángbuzgalmu előjárói minden alkalmat megragadnak, hogy az egyházközségnek jövedelmet biztosítsanak. Így mindjárt 1806-ban, azon alkalmából, hogy a város, a róm. katolikusok tornyába, 550 frt költséggel órát állíttatott, azon kéressel járulnak a „becsületes első és második Tanácshoz“ hogy az óra felállításával a katolikusoknak adott 550 frt adományban a város őket is részesítse. A Tanács a kérelmet jogosnak tartván, a város jövedelméből 550 Rfrtot a ref. egyház javára, 1806 ápril. 24-ikén kiadni rendel.

E közben, a dézma-per elvesztésével a hívekre nehézedett teher alól is szabadulni óhajtanak s

a mit, daczára az országos törvények által nyújtott védelemnek, a törvényt tevő igazság útján kivinni nem voltak képesek, most megkísérték a békés úton kieszközölni. E végből 1807-ben a kassai püspökhöz, Szabó András-hoz fordulnak, kérven, hogy a dézma hátrálékokat engedje el; s az ez után előforduló dézma-fizetés alól őket, egyszer-mindenkorra mentse fel.

A püspök, „bár mindkét rendbeli kérelmöknek, egészben való megadását megtagadja, mindazáltal kilátásba helyezi, hogy az évenként befizetendő dézma egy részét, ha ez iránt különösen is megkerestetik, a ref. ecclesiának átengedi.“

Az egyház jövedelmeiből, a folyó szükségletek fedezésén felülmaradt összegből; mindjárt 1807-ben ns. Héczey András és Persenszki János gondnokok, nemes Halmy János és Lipták András egyházfiak idejében hozzá fognak az építkezések folytatásához. Ebben az esztendőben felépítik a parochia hátulsó részét a bolt kamarával, a körül levő kőfolyóval, s az egész parochia fundusát kerítéssel körüveszik. Majd 1808-ik esztendőben megássák a parochia udvarán levő, 36 hordó borra készült pinczét, míg később, de ugyan azon évben, a torony padját tölgyfa palánkokkal s válykokkal berakják, a torony éjszaki ablakára vas róstélyt; s a torony padjára erős vasajtót készítenek.

1818-ban, a Héczey András által leánya Klára neve alatt készítettett, 1794-ben a templom északi végére feltett gombot, egy nagy vihar levette. 1819-ben, újonnan zsindeleyeztetvén a templom és torony, a torony végéről levett gomb a torony tetejére tétetett, míg a templom végére a gyülekezet költségén egy újabb vásároltatott s helyzetetett. Mindkettőt

feltette, a város alsó malmában lakó, „beesületes molnár gazda, református Szepesi Mihály uram, mint ács-mester.“

Ebben az időben a gyülekezet, ide értve a kis- és nagy-bodolói híveket, 1229 lelket számlált és pedig: Szepsiben volt 1116, Kis és Nagy-Bodolóban 51 lélek; a kikhez számláltattak a Szepsiben lakó ág. evangélikusok, összesen 62-en.

Ezekből tisztán a reformátusoknál Szepsiben volt nemes 93 háznép, 397 lélek; nem nemes 179 háznép, 719 lélek; Nagy és Kis-Bodolóban nemes 4 háznép, 21 lélek, nem nemes 6 háznép, 30 lélek.

A makranczi egyház felett is a felügyeletet ez évben, a lelkész elhalása miatt, a szepsii lelkész gyakorolja; a lélekszám 99.

Ez időben az egyház úrasztali készleteit: három, nagyobb részben aranyozott ezüst pohár, egy ezüst, egy réztányér, egy hat itezés és egy, 1 $\frac{1}{2}$ itezés ón palaczk, két abrosz s egy veres Tabith szőnyeg s ezek mellett 25 darab, kisebb-nagyobb értékű, részben selyem, ezüsttel, arannyal gazdagon himzett kendő képezé. Ezek közül csupán ötnél van feljegyezve az ajándékozó neve és pedig: az ezüst tányért Bogáti István; egy arannyal himzett szép kendőt Szathmáry Anna, egy nagyobb, drága kendőt Vécesey Johanna; s egy arannyal-ezüsttel gazdagon himzett nagy kendőt Benkő József Gyulaházáról ajándékozott.

1828-ban fogadja körében a gyülekezet az egyházkerületi közgyűlést, melynek kitartási költsége 123 frt 03 kr.

Az 1808-ban végzett nagyobb szabású munkák után, a kevesebb értékű reparációk mellett, az eljáróság minden gondját az egyház alaptökéjének

növelésére fordítja s e czélből megtakargatott filléreit, a gyülekezet hívei között, kamatozás végett, szélylyel osztja s e mellett, 2000 forintot tevő tartozását a superintendentiánál törlesztgeti.

A kamatok azonban az egyes adósok által nem fizettetnek rendesen s megtörténik, hogy egyeseknél a kamat hátrálék a kölcsönzött tőkét meghaladja. Ezen szomorú állapot, az egyházlátogatás útján, értésére esvén az egyházmegyének, az 1833 márcz. 20—21 napjain Csécsben tartott közgyűléséből, oda utasítja a szepsii ref. egyház elöljáróságát, hogy az adósoktól úgy a tőkét, mint a kamatot szedje be, szükség esetén azokat, behajtás végett, Tolnay Ferenc egyházmegyei ügyésznek adja át, annyival is inkább, mert az ecclesiá maga is tetemes összeggel adós.

Ezen határozata az egyházmegyének, közöltetvén az időközben hivatalba lépett Curátorokkal, Halmy József és Ujlaky József urakkal, ezek, mint a jegyzőkönyv szól: „a protoculumokat szorgalmasan megvizsgálván, végére járának annak, hogy az u. n. Agentialis Cassának, a nemes Ecclesia mennyi capitalis summával s annak hány esztendőre terjedő interesével volna adós; Ecclesiánk jegyzőkönyvéből világosan kitetszvé, hogy még 1000 frttal s annak 8 évi interesével tartozna; ezen adósság lefaragása tekintetéből mind azok az adósok, kik az ecclesiá tagjai közül, az ecclesiá Cassájából, bizonyos summa pénzt törvényes kamatra felvettek, általok meghivatattak s adósságaik befizetésére, hathatósan serkentettek; többszöri sürgetéseik után, minden adóstól, adóssága bevéttetett, s bár már azon adósság befizetésére az ecclesiá hívei két izben nyújtottak segédelmet, ujlág, minthogy 400 forintra menő interes volna még hátra, kintelenitettek a fent említett Curator

urak, az e végre kirendelt Deputatus urak által, a nemes ecclesiá tagjait megkerestetni adakozásra; kiknek is adakozásuk 113 vltó forintra menvén, ezeknek s az Ecclesiá Cassájának bővebb segedelmével, Isten jóvoltából, öt hónapi hivataljuk után reá mentek arra, mint az 1000 Rfrt Capitalis summát, mint annak 400 frt törvényes kamatját kifizették.“

Még 1831-ben, Szikszay László és hitvese, Jászai Mária, az ecclesiának régibb időtől fogva 311 Rfrttal adósa lévén, egyrészről az egyház iskolája, másrészről Portörő Mihály háza között levő fundusokból, végig másfél ölet, a csürhelylyel együtt az egyház birtokába bocsátanak. E helyet 1834-ben Mester Jánosnak és hitvesének, Bartha Zsuzsánnának eladják, azzal a kikötéssel, hogy az egyház, két ablakot az iskolának ezen fundusra szolgáló felső oldalán, szabadon és háborítás nélkül vágathasson s azt örökösen használhassa; míg az egyház ezzel szemben megengedi, hogy ha az illetők csüirt akarnának építeni, annak alsó oldalát az ecclesiá falára építhessék.

Ugyancsak 1834-ben, azon kisebb reperatiók mellett, melyet az egyházi épületek jó karban tartása megkívánt, a parochia, ugynevezett „muzeum“ szobáját kőből készített ajtófelekre vas ajtóval, ablakait vasráccsal s vas táblákkal látják el, mely munkálat 186 frt. 48 krba került. Ezen időben a lelkész fizetése volt: 1. 200 ezüst forint az egyház pénztárából; 2. 60 frt a város pénztárából; 3. 12 köböl búza, 12 köböl gabona, 12 köböl zab, mindenik megrostálva „vagy annak kipótlására való illendő folyóadással.“ 4. „Minek utánna a város erdeje elfogyott fára a város pénztárából 80 frt; 5. Stóla: esketésért

templomban 1 frt, háznál 2 frt. 6. A kenderföldek közt egy hold föld, két parlag szőlő, mindkettő alja gyümölcsös. 7. A temetőn termett széna, lekasálva felgyűjtve, behordva. 8. Kukuricza alá következő földekből egy hold, ha úgy tetszik kettő, melyet a lelkész megrágyáztatni tartozik. 9. Az ecclesiá tavasz-szalmájának 5-öd része. 10. Nyolcz kereszt búza-szalma.

Az egyház birtokában van: 1. A napkeleti nyomásban $10\frac{1}{2}$ hold; a hosszú dülőben 2 hold. A Jászóra vivő útnál levő dülőben 5 hold. A köszörühöz vivő szekér úton felül $1\frac{1}{2}$ hold, alól 2 hold. Az agyagos uton alól egy hold, felül $1\frac{1}{2}$ hold. Az alsó mezőben $11\frac{1}{2}$ hold. Összesen 33 hold. Az egyház munkájához megkívántató italokat a város koresmája ingyen adja. Később e czímen a város pénztára az egyháznak 50 o. é. frtot fizet.

A földeket az egyház előbb saját költségén művelteti, s e czélra egy ideig ökröket is tart. Majd később az egyház hívei, „az egyház iránti áldozatkészségük bizonyságául“, a földek miveltését magukra vállalják. Ez a hívek által teljesített munka azonban később sok kellemetlenségre s huzavonára ad okot, a mennyiben többen a munkára rendes időben ki nem mennek, vagy alkalmatlan egyéneket küldenek; s az egyházi előjáróság kénytelen szigorú intézkedéseket tenni s a hanyagokat pénzbírsággal is sulytani.

1834-től az egyház ügyei, minden nagyobb hulumvetés nélkül, a rendes mederben haladtak tovább egész 1844-ig. Ezen év jan. 24-ikén tartott presbiteriális ülésben el lett határozva, hogy a megromlott templom és toronytető újra zsindelyeztessék s piros, firnájzos festékekkel befestessék. A határozat azonban megvalósítva nem lett s már 1846-ban, a templomtetőnek palakővel, a toronynak bádoggal leendő befe-

déséről gondoskodnak. De mert az ecclesiának pénze, a tervezett építkezésekhez képest csekély, a presbiterium a hívek közötti segélygyűjtésre a következő egyháztagokat kéri fel s küldi ki u. m.: Halmy László és Szakall János urakat, Urbán János egyházfival, a napkeleti sorra; Diénes István és Mangler János urakat, Virágh József egyházfival, a napnyugati sorra; Hámos József és Rozsnyai István urakat az ujsorra, a kik összesen 175 frt 20 krt gyűjtenek, míg e mellett az egyes hívek s idegen jóltevők 171 frt 89 krt raknak össze. Ez összeg azonban a szükséglettel szemben kevés; s ez okból, még ugyanazon évben kölcsön vesznek Gócs Jánostól 400 frtot, Füzeséry Páltól 1000 frtot s Ujlaki Józseftől 250 frtot, melylyel első sorban a torony építését megkezdik. A fa-munkát készíti Dolyák nevű ács; a bádogozást végzi Simén Károly, rozsnyói lakos, bádogos; a gombot készíti Bartha János rézműves; a gombot tartó vasrudat, s az azon levő csillagot Radácsi György lakatos mester, a két utóbbi „az egyházközségnek hűséges tagja“ s jó formán csupán az anyagot számlálja fel; míg a gomb és csillag aranyozását tüzzel, Czimmermann Illés, rozsnyói lakos teljesíti.

A megkészült s felékesített gombot, ünnepélyes szertartás után, szept. 20-ikán huzzák fel, mely alkalommal a keresztanyai tisztet Vályi Nagy Johanna, Markus György lelkész neje teljesíti; a ki e tisztéből kifolyólag, az ez alkalommal megjelent tisztességes vendégeket illendően megvendégeli.

A templom tervezett újítása azonban, tekintettel a hívek kimerültségére s az egyházi pénztár üres voltára, ez alkalommal is elmarad.

1847 augusztus 20-án jelennek meg a gyülekezet körében Dr. Ferenczy József, kassai lelkész és Farkassányi Sámuel urak oly czélból, hogy a makranczi egyház folyamodása következtében, annak a szepszi egyházhhoz leendő csatolását eszközöljék. A csatolás érdekében mindkét részről megállapított feltételek a gyülekezet közgyűlésében felolvastattak, s az egyházmegyéhez, megerősítés végett, felterjesztettek s ez óta a makranczi egyház a szepszi egyházhhoz tartozik. Később a makranczi lelkész jövedelmére használt föld is, a szepszi lelkész díjazására átadatott.

1849-ben a régebben tervezett templom-tető építését végrehajtják. E célra s adósságaik kifizetésére is, az egyházkerületi özv. árvatárból 2000 frtot vesznek kölcsön s abból Füzeséry Pál, Gócs János és Ujlaky Józseftől vett kölcsöneiket kifizetik.

1850 márcz. végén veszi az egyházközség Haynau, Magyarország főkormányzójának parancsát, melyben az egyházközségek a consistoriális gyűlések tartásától eltiltatik. — E rendelkezés, mint mindenütt, úgy Szepsiben is nagy felháborodást s visszatetszést szül s az előljáróság az engedelmesség megtagadására kész, a midőn az egyházkerulettől azon utasítást veszi, hogy a consistoriális gyűlést jövőben is szabadon tartsa meg, közgyűlések alkalmára pedig „a kerületi kormánytól, kormánybiztos kirendelését kérelmezze.“ Ezen kerületi rendelet következtében a kedélyek lecsendesnek, s az egyházi kormányzat, csakis a Consistoriális gyűlések megtartására szorítkozva, halad tovább.

Ezen időben a gyülekezet, hűséges lelkésze, Markus György, elaggott kora miatt, a szolgálat teljesítésére képtelenné vált. A gyülekezet az agg lelkészre való tekintetből is, de főleg a mellette

segéd-lelkészül szolgáló fia, Márkus László személyes tulajdonságai s papi készütsége által megnyerve, az agg lelkész nyugdíjazását s fiának rendes lelkészszé leendő elválasztását határozza el.

Az elhatározást tett követi s még ugyanazon év pünkösöd másod napjának délutánján, Márkus Lászlót rendes lelkészükké, közakarattal elválasztják, s a választás megerősítését az 1850 május 22, 23-ik napjain, Gönczön tartott egyházmegyei közgyűléstől, Héczey Péter, gondnok és Dienes János urak, mint egyházi kiküldöttek által beadott kérvényökben, tisztelettel kérelmezik.

Az egyházmegye a választást megerősíti s az elválasztott s megerősített lelkész, megtartván beköszönő beszédét, hivatalát elfoglalja. Az egyházmegye őszi közgyűlése azonban „a tavaszi jegyzőkönyv hitelesítése alkalmával“ előbbeni határozatát megváltoztatja, s Márkus Lászlót, mint rendes lelkészt hivatalától elmozdítja.

Az egyház előljárósága, ragaszkodván a megejtett, s az egyházmegye által 1850 tavaszán megerősített választáshoz, az őszi gyűlés határozatát úgy magára, mint különösen lelkészére sérelmesnek tartja s a határozat megváltoztatását s lelkészének megerősítését a következő 1851-ik év április 8—9-ik napjain Szántón tartott egyházmegyei közgyűléstől, Kiss Dániel egyh. tanácsos, mint az egyház kiküldötte által beadott kérvényben kérelmezi. Az egyházmegye az egyház kérelmét újlag megtagadta.

Nem sikerülvén az egyházmegyén elválasztott lelkészük megerősítése, Halmy József kiküldött követők útján kérelmekkel az egyházkerülethez járulnak s ez, 1851. máj. 6-án s több következő napokon tartott közgyűlése 48-ik sz. határozatával, a kérelem-

nek helyt ad; az agg lelkész nyugdíjazását félfizetéssel megengedi, s Márkus Lászlót, rendes lelkészül megerősíti.

Ezen év elején, az egyházkerülettől kölesőnzött 2500 forintból, 1500 forintot visszafizetnek.

Érdekes, s a szepsii ref. egyház presbytériumának magasabb értelmiségét igazoló adattal találkozunk az egyháztanács 1853 ápril. 24-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvében. E jegyzőkönyvében ugyanis, helyteleníti az egyetemes ref. egyház azon szokását, mely szerint a gyermekek, a felnőttek közül a szegény sorsuak, a kik között nem egyszer akad olyan is, a ki életének munkabíró idejében, kitartó erővel szolgálta az egyház ügyét, csupán a tanító által temetnek el s óhajtja, hogy minden egyháztagot, legyen az gyermek, ifju vagy öreg s mint ilyen tehetetlen szegény, a lelkész temessen, s legalább egy imával adjon át az örökké valóság romolhatatlan kebelének; s a temetéseknel, a hajdani szokásnak megfelelően, oly énekek használtassanak, melyeket a gyülekezet is ismer, hogy a végtiszteségen megjelent gyülekezeti tagok, a tanítóval együtt énekelhessenek. E jegyzőkönyvben kifejezett óhajtást, „sikeressé tételének céljából“ az egyházmegyéhez felterjeszti. Hosszú idő telt el, míg a jegyzőkönyvben kifejezett óhajtás első része megvalósult s talán nem messze az idő, midőn annak második része is, a temetési énekeknek, a rendes énekes könyvbe leendő felvételével, a megvalósulás állapotába lép?!

1854-ben, Szobonya Józsefné, szül. Szakáll Juliánna, az egyháznak egy hold földet ajándékoz; míg Pózmán András, azon alkalomból, hogy leánya, Erzsébet először él úrvacsorájával, az úrsztalet egy zöld szőnyeggel ékesíti.

Az 1857-ik esztendő, az egyház életébe, az egyházi hivatalnokok pénzfizetésének kivetésénél, az egyházi adókules megállapításával, fontos újítást hozott. Eddigélé teljesen az egyházi előljároság tetszésére bizott adókivetés volt szokásban, a mely mindannyiszor a szegényebbek megterheltetését s azok zúgolódását eredményezé. A mondott év szept. 6-ikán tartott egyháztanács gyűlésben, azon alkalomból, hogy az egyházi terhek kivetésének ideje megérkezett, Csörghe László, egyháztanácsos azon indítványt teszi: „hogy jövőre azon kules alkalmaztassék az egyházi adó kivetésére, a mely kules szerint a magas kormány szokta a közadót kivetni t. i. a személyes kereset és birtok“. Ezt az indítványt azonban, ez a gyűlés azon indokolás mellett, „mert így a birtokos osztály volna nagyobb mértékben megterhelve“, nem fogadja el, s az egyházi adónak a régi mód szerinti kivetését határozza.

De még ugyanazon év október 11-ikén tartott tanácsgyűlésben, belátva az eddigi szokás helytelen séget, a szept. 6-ikán tett indítványt elfogadják, azon világos megjegyzéssel, hogy személyes teherrel csak azok rovatnak meg, kik már úrvacsorájával éltek s így a vallásos jététeményekben öntudatosan részesülnek.

E határozat értelmében megállapított adókules, következő: „minden férfi családfő fizet 2 váltó forintot, minden nő, habár özvegy is, egy vftot; minden mesterlegény egy frtot; minden, úrvacsorájával már élt gyermek mesterinas, cseléd, 30 váltó krajczárt. Ezen személyes fizetés után, a még hátralevő summa vettessék el birtok adó után.“

Ez az adó-kules áll fel, bár némi változtatással ma is.

A torony felépítése, a templom rendbe szedése óta, a gyülekezet kisebb-nagyobb mértékben, de csaknem folytonosan pénzzavarral küzd; s e miatt, több-kevesebb időre, ismét meg ismét kénytelen kölcsönt venni, így 1852-ben is Gócs Jánostól vesznek fel 315 forintot, a melyet még ugyanazon évben vissza adnak, s most 1858-ban, mert az egyház földjeinek megmunkálására pénz nincs, ismét Gócs Jánoshoz fordulnak, a ki az egyházközség részére 200 frt kölcsönt, szives készséggel felajánl.

Ugyancsak 1856-ban, Jakab Jánosné, az egyház iránti szeretettől indítatva, bekövetkező halála esetére, egy hold földet ajándékoz.

Majd 1859-ben, aug. 2-án Halmy László egyháztag, azon indítványt terjeszti az egyháztanács elé, hogy a mennyiben több évek óta már az egyházközség számos tagjainak szives óhajtását képezi az, hogy az isten dicsősége s a hívek buzgóságának előidézése, a templomban egy orgona állíttassék fel; a jelen áldásos esztendőben, próbálja meg az előljáróság, az orgona felállítása céljából, adományokat gyűjteni s e célra, maga részéről, két köből gabonát felajánl. Az egyházi előljáróság az indítványt elfogadja s az orgona megkészítéséhez szükséges összeg összegyűjtésére, Halmy József, Szántay Dániel, Gócs János és Bartha Károly egyháztanácsosokat kiküldi. A gyűjtés ez alkalommal eredményre nem vezetett.

Az egyházközséget e közben újabb csapás, újabb veszteség éri.

Az 1845-ben épített torony s az 1849-ben rendbe szedett templom tetejéről egy nagy vihar cserepet, bádogot lehányt, felszakgatott.

A tetemes kártvallott egyház kénytelen volt

ismét kölcsönhöz folyamodni s ez idő szerinti adóssága 3143 váltó forint 25 kr-ra rúgott. Terhét nevelte még az, hogy 1862-ben, a május 1-sőjén kiütött tűzben, mely a város nagy részét elhamvasztotta, az egyházközség csúre, melléképületeivel leégett, biztosítva pedig, a gondnok feledékenysége miatt nem volt. Ismét kölcsön után néznek s egy meczenzéli lakos, Sneider nevű egyéntől 200. o. é. frtot vesznek fel, míg felső Meczenzél városa az egyházat 10 frttal, alsó Meczenzél 30 darab fenyőfával ajándékozta meg. A csúrt 1864-ban, 498 frt 95 kr. költséggel építik újra. A csűr építésére rendelkezésre volt összeg nem elég s így az anyagok nagy részének árával adósok maradnak, úgy, hogy már ez évben, az összes adósság 1810 o. é. frtra rúg.

A nyomasztó helyzetben az egyházmegyéhez fordulnak kölcsönért, honnan azt a lesújtó választ nyerik: „az egyház kölcsönt semmiesetre sem kap, mivel most is terhes adósság fekszik rajta, ha csak vagy a gondnok, vagy az egyház valamelyik tagja, az adósság biztosítására vagyont le nem köti,“ s mert a feltétel teljesítésére nem vállalkozik senkisé, a kölcsön, természetesen elmarad.

E közben a meczenzéli hitelező, az egyházközséget beperli; s az egyházközség, úgy a tőke, mint a kamatok, valamint a perköltségek megfizetésére, a bíróság által, végrehajtás terhe alatt felhivatott.

Az egyháznak, ezen szorult helyzetében Gócs János presbyter azon indítvánnyal járul az egyháztanács elé: az egyház földjei közül 3 holdat 3 évre adjanak bérbe, oly formán, hogy a bérlők, egyszerre, holdanként 100—100 forintot tegyenek le s annak kamatja fejében a földet használják. Az indítványt az egyháztanács elfogadja, a három hold földet

Urbán János gondnok, Gócs János és Dobza Sámuel presbytereknek által adja, s az általuk befizetett pénzből, a „terhes adósságot“ kamata és pénzköltségeivel együtt, kifizeti.

Majd Csörghe László, az egyházközségnek derék tagja, a presbyterium előtt azon indítvánnyal áll elő: alapítsanak kölesön magtárt! Az indítvány közhelyesléssel találkozik; s Urbán János gondnokot, Molnár Sámuel presbyteri jegyzőt, az alap megteremtéséhez szükséges gabona összegyűjtésére a presbyterium, a gyülekezet tagjai körébe kiküldi. Az eredmény 25 köböl gabona lett, mely, kellően gyümölcsöztetve, az egyházközségnek eddigelé tetemes hasznot hajtott s 1876-ban a templom építéséhez 1303 frttal járult.

1863-ban, Márkus László táborigazgató pappá neveztetvén ki, lemond, s helyét 1864 tavaszán Hadházy László foglalja el.

Az ő megérkezése után mindjárt, az előjáróság, az egyházi épületek rendbe szedésére gondol s e végből Némegy János és Dobza Sámuel presbytereket a gyülekezet tagjaihoz, kegyadományok gyűjtésére kiküldi. Bár a gyülekezet sokszor felhasznált áldozatkészsége ez alkalommal is eredményez 65 frt 36 krt s mégis pár hónap múlva ismét igénybe lett véve, a mikor egy káplánszoba építése válván szükségessé, az Urbán János gondnok s Molnár Sámuel által gyűjtött segélyből, az, az egyház pénztára megterhelhetése nélkül, felépül.

Majd 1865-ben, a nyomasztó szükség hatása alatt, a Helytartó tanács engedelmével, a gyülekezetekhez és hitrokonokhoz fordulnak, s Hadházy László lelkész, Urbán János gondnok, s Molnár Sámuel presbyteri jegyző által aláírt kéré-

soraikban a keresztyén szeretet nevében segélyre szólítják fel.

A várva-várt segély el nem marad s összesen 1209 frt 13 krt eredményez, melyből maga a király, saját pénztárából, 300 forintot, „a prot. egyházi és iskolai czélokra rendelt általányból“ 200 forintot adományozott s e mellett, a helybeli születésű, Sárospatakon tanuló ifjak szini előadásokból, az egyház pénztárát 28 frt 05 krral gazdagítják.

Az így nyert segélyekből, a templomépítés céljaira, 363 frtot a kassai takarékpénztárba helyeznek el s az időközben, a Halmy László által ajándékozott két köböl gabona árából s egyesek apró adományaiból 30 frt 90 krra szaporodott orgona alapot 139 frt 28 krral növelik: s a felül maradt pénzből adósságot törlesztenek, úgy, hogy már az 1870-ik év végén az egyházkerületnek 945 frt követelése áll fenn csupán, ezen kívül, minden adósság törlesztve van.

Majd az 1868 július 28-án tartott egyháztanácsgyűlésben, belátván az előjáróság, hogy az eddigi gazdálkodás célra nem vezet, az egyházi földeknek mag-árendára leendő bérbeadását határozza el, s a meglevő 45 hold szántóföldet 127 köböl 3 véka gabonáért bérbe adják.

Ez az intézkedés lett aztán az egyházközség anyagi erejének megszilárdítója s újra teremtetője.

1872-ben, a szüette templom-mennyezet újraépítését tervezik. Mielőtt azonban a munkát megkezdhetnék, Hadházy László 1872. augusztus 21-ikén meghal.

Az egyház vesztesége nagy s fájdalomának a következő jegyzőkönyvben ad kifejezést:

„Mint egy hosszú kiáltás futotta be a várost a

megdöbbentő hír: Nagytiszteletű Hadházy László úr meghalt! a szeptsi ref. egyház lelki pásztor nélkül maradt. A lélek úgy tolt magától e gondolatot, úgy nem akarta hinni, a mit hallott; a szomoru valóság, mindnyájunkat őszinte gyászban egyesített. Mert halottja volt a tudománynak, a nevelésnek, a vallásnak, az egyháznak! Ah! mint gyülekeztek fel a paplakra, mély bánattól leveretve, a szeptsi ref. egyház hívei, különösen annak érdemes Tanácsnokai, a tisztos öregek! mint dulta, mint marcangolta keblöket a fájdalom, felejthetlen lelki pásztoruk elvesztése miatt.

De meg kellett nyugodnunk az úr akarátán, mert egyebet úgy sem tehattünk. Méltó könnyeket hullatva nagy halottunk ravatalára, azon tudatban kerestünk vigasztalást, hogy a boldogúlt mienk vala! Nyugodjanak békében, porai“.

Méltó búcsu a halotthoz, méltó a szeptsi gyülekezethez!

1872. szept. 22-én választják Hadházy László utódjává Békly Sámuel, ki is hivatalát, a következő év tavaszán elfoglalja.

Az ő elnökle alatt az 1873. jun. 23-án tartott egyház-tanácsgyűlés, felújítja az 1872-ben félbe maradt templom építési ügyet, s a templom építését 1874. tavaszára határozza, s az egyház anyagi erejéhez mért intézkedések megtételére egy, Szentpétery András, Dobza Sámuel, Halmy Károly, Kiss Dániel, Gócs János, Lipták András és Persenszky János egyház-tanácsnokokból álló bizottságot nevez. A templom-építésre megkívántató fedezet előállítására céljából, az auguszt. 23-án tartott egyház-tanács gyűlés határozatilag kimondja, hogy az egyháznak az egyeseknél kint levő tőke pénzei még ez év folyamán, a lejárat napon, a gondnok által beszédessenek, egyszersmind

felhatalmaztatott a gondnok, hogy ha valaki ezen határozatnak, a felhívásra sem tenne eleget, az ellen a törvényes lépéseket, Halmy Károly ügyvéd úr közbejöttével megtegye. A templom mennyezetének lebontása s újra építésére, a kiküldött bizottság, Hajda János, stószai ácsmesterrel szerződésbe lép, kötelezván magát a munkáért 1500 forintot fizetni, s a szerződést az egyház-tanács helyben hagyja.

Békly Sámuel e közben a kassai egyház lelkészeül elválasztja s helyét 1875 tavaszán, Vargajózsef foglalja el. Az ő elnökle alatt tartott egyház-tanács-gyűlés a Hajda János építő által, a templom mennyezetének újra építésére beadott tervet nem találván eléggé czélszerűnek, azt elveti, s a Csörgelajos, mérnök s egyháztag által készített tervezetet fogadja el, bár az, a régibb költségvetést 40 o. é. forinttal növeli. E terv szerint azonnal hozzá fognak a templom mennyezetének újra építéséhez, a munkát Hajdára bízzák; s Halmy Károly egyház-tanácsos, az építési költségeinek fedezésére 100 o. é. frtot ajándékoz.

A mennyezet elkészülve még nincs, midőn az előjáróság azon tapasztalatra jut, hogy maga a templomtetőzet is annyira rossz, elavult, hogy annak rendbehozásáról is gondoskodni kell.

A templom-mennyezet e közben elkészül s a mester, a munka átvételére az előjáróságot felkéri. A presbyterium a munka megvizsgálására s átvételére, saját kebeléből, egy, a Lelkész, Csörgelajos, Gócs János, Kiss Dániel, Halmy Károly, Persenszky János, Radácsi Károly, Dobza Sámuel, Bene János tagokból álló bizottságot küldött ki, a kik észrevételeiket megtevén, kifogásaikat, hat pontba foglalva, terjesztik az előjáróság elé. E jelentés alapján a presbyterium, a szerződésben kikötött munkadíjból 50

frtot visszatart, mindaddig, míg a vállalkozó a hiányokat ki nem javítja.

Időközben Varga József, Szikszóra történt elválasztásával, lemond, s a gyülekezet lelkészeül V e r e s s Á m u e l szesztai lelkészt választja el. Nevezett azonban a választás elfogadását, bizonyos feltételekhez köti, mely feltételeket az egyházközség elfogadni nem hajlandó s így a gyülekezet Varga József utódává M e g y a s z a y P á l t választja el, a ki hivatalát 1875 tavaszán elfoglalja.

Mindjárt, hivatalba lépte után, ápril 18-ikán megkezdik a templom tetőzetének építése feletti tanácskozást, s többszöri megbeszélgetések után, a régi tetőzet lehányását s a templomnak czinkkel leendő befedését határozzák s ily értelemben a szerződést, stoósi vállalkozókkal megkötik.

A templomtetőzet elavultsága mellett, a templom belseje sem felel meg a jó ízlés kívánalmainak s épen azért a templom kifestését, s a régi karok helyett, a templom-torony felőli végében, egy kő-karnak felépítését kimondják. E határozat alapján, a templom izlésesen kifestetik, a kar megkészül. Ez utóbbit azonban, a vármegyei főmérnökség, mint felkért szakértő, nem találja szilárdan épültnek, sőt egyenesen rosznak, sőt életveszélyesnek nyilvánítja. E szakértői nyilatkozat alapján az egyház presbyteriuma, a vállalkozó Gál János stoósi lakost, a kar lebontására s újra építésére felhívja. Mert az építő a felhívásnak engedelmeskedni nem akar, az előjáróság a gondnokot per kezdésére utasítja. Perre azonban a dolog nem kerül, mert a vállalkozó, a fenyegetés után, a kart lebontja s újra építi.

Az építkezésekből felmerült költségek fedezésére, a hiveknél kint levő tartozásokat felmondják, besze-

dik s e mellett, 1876. ápril 30-ikán, a hivek körében leendő kegyadományok gyűjtésére, D o b z a S á m u e l gondnokot, B e r e c z k y F e r e n c z, presbytert; B e n e J á n o s és R a d á c s i J á n o s, egyháziakat, kiküldik. A gyűjtés eredménye 260 frt 53 kr, míg D o b z a S á m u e l gondnok, a rendbe hozott templomba, saját költségén, egy diszes 25 o. é. frt értékű úrasztalát állít.

A templom befedésénél végzett munka sem felelt meg a kívánalomnak, s ez ok miatt, az egész czink fedőlék leszedésére s újonnan való felrakására, a vállalkozókat felhívják.

A felhívott vállalkozók Sromnuez György és Hübler András, nem hajlandók ugyan a munkát teljesíteni, de készek a templom újabb befedésére 575 forintot fizetni. Az ajánlatot az előjáróság nem fogadja el, hanem ismételve felhívja őket, hogy a templom újabb befedéséhez 1878 június 1-sőjéig hozzá fogjanak, különben ellenök a peres eljárást megindítja. A vállalkozók ezen felhívás s intés után a munkát újra kezdik, bevégezik s 1878 szept. 1-sőjén, az egyházközségnek általadják.

1880-ban a csűrös kertben levő sopp leég s újra épül.

Ugyancsak 1880-ban, Gócs Juliánna, Gócs Gábor, egyházi tanácsos leánya, azon alkalomból, hogy ezen évben élt először úrvacsorájával, az úrasztalára egy sajátkezüleg hímzett, diszes úrasztali terítőt ajándékoz. Ez a terítő, mai napig is, az úrasztala vasárnapi és ünnepnap terítékét képezi.

Az 1881 július 3-án tartott egyháztanács-gyűlésben Radácsi Károly egyháztanácsos, felemlítvén, hogy az egyházközségnek régi óhaját képezvén már egy orgonának a templomban leendő felállítása, indítványozza az orgonának mielőbbi felállítását. Az

egyháztanács az indítványt, teljesen idő- és alkalomszerűnek találván, azt közhelyesséssel fogadja s az e tárgyban teendőket feletti tanácskozást a legközelebbi egyháztanács-gyűlés tárgyává tűzi ki. E határozat következtében, a július 17-én tartott egyháztanács-gyűlés, — mely ez alkalommal az egyházkerületi főleánynövelde javára is száz o. é. forintot felajánl, az orgona felállítását közadakozásból óhajtja eszközölni s megkésztvén a gyülekezet tagjaihoz intézett felhívást, — Radácsi Károly, Szabó Lajos, Persenszki József és Rosnyai István egyháztanácsosokat adományok gyűjtésére kiküldi.

A felhívás megtermi a maga kívánt gyümölcsét s az egyház hívei az orgona építése czéljaira 1176 frt 29 krt raknak össze. Ez összeghez a makranczi fiók egyház pénztára 300 frttal, Szepsi város pénztára 100 frttal; a csizmadia ipartársulat 77 frttal; Sziklay Ede, jánoki földbirtokos 74 frttal; Csörghe László, kir. táblai bíró 50 frttal, Gócs János 50 frttal, Gócs Gábor 20 frttal, Radácsi Károly 20 frttal özv. Kolbenheier Sámuelné 20 frttal, Szentpétery András 20 frttal járulnak, míg a többi részletet, a hívek kisebb-nagyobb mérvű adománya teszi.

Az orgonát, a befolyt pénzhez hozzáadván az egyház pénztárából, az orgona alap czímen gyümölcsözött 201 frt 21 krt, a „jägersdorfi orgona gyárban“, 1377 frt 50 kr. költséggel megkésztetik.

Az 1882 tavaszán elkészülvén az orgona, még ugyanazon év május 7-én nagy ünnepélylyel felszentelték. Az ünnepély szónoka Béký Sámuel, kassai lelkész volt.

Még ugyanazon évben az egyházkerületnél 645 frt adósságot törlesztének; majd a leégett csürt 600 frt költséggel újra felépítik.

1885-ben Draskóczy Károly házat, Dobza Sámuel két hold földjét, egyet a lelkész, egyet az egyház használatára — ajándékozta az egyháznak, mindkettő azon kikötéssel, hogy az ajándékozott birtok részleteket, feleségeik halálukig használhassák. Az egyháztanács mindkét adományt köszönettel fogadja s azok kellő biztosítása érdekében, a szükséges intézkedéseket megteszi.

1889 január 21-én Megyasszay a kér-alpári egyház lelkészévé választatván el, lelkészi állomásáról lemond, helyét még ugyanazon év tavaszán e sorok írója, Kovács Béla foglalja el.

Mindjárt, 1889 tavaszán az egyházi előljáróság, hozzá fog az időközben nagyon megromlott paróchia rendbeszedéséhez s e célra a gyülekezet áldozatkészségét ismét igénybe veszi, s Persenszky Károlyt, Fonyi Jánost, Tóth Gusztávot és Persenszky Józsefet segélygyűjtés czéljából a gyülekezet körébe kiküldi. A nyert segély 196 frt 21 krra rug, melyek felhasználásával a paróchiát 463 frt 30 kr költséggel rendbe hozzák. Majd szabadulni akarván az egyházat, már oly régóta terhelő adóságoktól is: a még fenálló tartozást kifizetik.

Megszabadulván a nagyobb terhektől, az egyházi előljáróság a gyülekezet benső megszilárdítását, az egyházi terheknek legalább a jövőben leendő könnyebbitését tűzi ki feladatául s e czélból mindjárt 1889 április 23-ikán tartott egyháztanács-gyűlésben, egy egyházi alap-pénztár felállítását határozza, melynek czélja az, hogy a gyülekezet hívei által egyházi adó czímen fizetett összeg a gyülekezeti tagok helyettezen pénztár által fedeztessék. Majd a december 14-ikén tartott egyháztanács-gyűlés megjelöli azon források

kat, melyekből ez az alap nevelhető — s határozatilag kimondja, hogy minden, az egyházközség szükségletei fedezése után felmaradt összeg, ezen pénztár gyarapítására fordíttassék. E mellett tisztelettel keresi meg az egyházmegyét, hogy a makranczi fiók-egyház tulajdonát képező, a makranczi hivek által felajánlott 1862 frtot tevő összeget, ez alaphoz csatolni engedje meg. Az egyházmegye a kérést megtagadja s így fájdalom, ez a terv dugába dőlt. Az eszme azonban nem halt meg, sőt melengetve az egyházközség szeretete, buzgóságától, életre kelt s ma már az egyházi alap-pénztár, 1677 frt 21 krt számlál. Ez összeg előteremtésére az egyes apróbb adományok mellett, Gócs Gábor 1890-ben 300 o. é. frtot. 1895-ben Kiss Dánielné Kolbenheier Borbála, édesanyja Kolbenheier Sámuelné született Ellinger Mária emlékére 100 o. é. frtot adományoz, míg a Sárospatakon tanuló abauji ifjak, egy, úgy erkölcsileg, mint anyagilag fényesen sikerült hangverseny jövedelméből, azt, 78 forinttal gyarapítják.

Ugyancsak az egyházi alap-pénztár gyarapítására ajándékozott, özv. Nemes Andrásné, szül. Farkas Johanna asszony két kat. hold földet, annak haszon élvezetét — bekövetkező haláláig — saját magának tartva fenn.

1893. év, márcz. 12-iki egyháztanács gyűlés, a saját szűkebb köréből, az egyetemes protestáns egyház ügyeire is kiterjeszti figyelmét, s tapasztalván a kath. vezérférfiaknak a katolicizmus érdekében kifejtett nagyobb szabású mozgolódását s ezzel szemben saját egyházi férfiainak tétlen szemlélődését, az abauji egyházmegye kormányzóke elé terjesztett indítványában indítványozza: „hogy magasabb egyházi kormányzatunk, elvetve magától a passiv

magatartásszerepét, a cselekvéstörére lépjen, s körvonalozva ama jogokat, melyeket a protestantismus, már csaknem négyszázados szolgálataiért, a nemzeti érzület kifejtése, ébrentartása s ez által a nemzeti önállóság, egyenlőség s testvériség megszilárdítása s ezek mellett, az állam alkotmányos jogaihoz való hű ragaszkodásáért, minden bizonynyal megérdemelt stb. stb.

Az egyházmegye, az indítvány szellemében, felterjesztését az egyházkerülethez megteszi.

Még ugyanazon év augusztus havában, özv. Halmay Károlyné, szül. Fáy Ilona úrnő, Isten diességére, Margit leánya hitbeni megerősítése emlékére, az egyházközséget, egy piros selyem, gazdagon himzett, diszes és értékes úrasztali terítővel ajándékozta meg, mely szíves adományt az előljáróság hálás köszönettel fogad.

1896-ban Fáy Andor, bodolói lakos, földbirtokos, hazánk ezredéves emlékünnepejének alkalmára egy olajfestésű magyar koronával ékesített, 50 frt értékű nemzeti színű zászlót ajándékozott, melyért az egyház presbyteriuma elismerését és köszönetét nyilvánította.

Ma a gyülekezet hiveinek száma 530. A népesség fogyatkozásának, több aprólékos mellék-körülmények mellett, főoka az, hogy a szepsii, jobb módu gyülekezeti tagok, úgy fiú, mint leány-gyermekeiket, magasabb szellemi nevelésben részesítve, azok közül a fiúk, a különböző tudományos életpályákon, mint papok, tanárok, doktorok, ügyvédek, tanítók stb. idegenben telepednek le s az egyház kötelékéből kiválnak; míg a leányok nagyrésze, szintén magasabb

Ma: 521.

műveltségöknek megfelelően, mint a fentebb részletezett állású egyének nejei, a gyülekezetből elköl-
töznek.

Birtokában van az egyház 52 és fél hold földnek: a parochián, templomon, tornyon s esűrön kívül egy háznak. A földek közül $46\frac{1}{2}$ holddal rendelkezik. Tőkepénze: a fentebb említett egyházi alap ezimen 1677 frt mellett, 578 frt 84 kr. Orgona-alap ezimen: 175 frt 74 kr, sírbolti alap ezimen: 75 frt 40 kr.

IV. RÉSZ.

A TANÜGY.

A szepsii ref. egyház előjáróságának, az egyház keletkezése ideje első perczétől kezdve, a tanügy egyik legfőbb gondoskodását képezé, s e téren kezdetről fogva mindvégig, a nemes és szabad város, előjáróságában hűséges szövetségesekre talált, sőt a város az iskolákkal szemben, mindenkor a legneme-
sebb érzelmű „Patrónus“ kötelességét teljesíti.

Mindjárt a reformáció korában a protestantismus kívánalmaihoz hiven, iskolát állit s azt, a kor követelményeinek megfelelően, rendezi. Sajnos, e korból, az iskolákra vonatkozó adatok közzül, rendelkezésünkre semmi sincs.

Az első adat, melylyel e téren találkozunk, 1607-ből való tanítói díjlevél, mely a tanító fizetését következőleg állapítja meg.

„Proventus Rectoris Sepsiensis.“

1. Kész fizetés a várostul fl. 75, ha pedig Vittebergust hoznak, flt 60 fizet.
2. Buza fizetés, kis Bodolóból 7 köből ros jár, de azon rost a város veszi kezéhez és azért a Mesternek rendelnek flt. 10.
3. Didactrum Lakatgyártó Benedek ur biróságá-

ban, praedicator Uraim akarattukból a becsületes Tanács deliberált illetéknépen, a Scholában járó gyermekek fizetések felett.

1. A Prima Classisban való gyermekektől mindeniktől flt 1, d. 50.

2. A Secunda Classisban valóktól flt. 1.

3. A tertia Classisban valóktól dnr. 50.

4. Az examenusok pedig két annyival tartoznak.

5. Ha pedig valamely ember két vagy három hónapra feljárná a fiát és azután conturbálva magát elvinné a Scholából, tehát fele fizetéssel tartozik, ha pedig fél esztendeig járattya, és úgy veszi el, egész fizetést adjon.“

* * *

Maga a tanítás, az 5 osztályba sorozott növendékeknél a legszükségesebb ismeretek közlésére szorítkozik, főtantárgyakul tekintetvén a vallás és latin. Idővel az iskola színvonala az algimnáziumok színvonalára emelkedik s ezzel a tanítók fizetése is módosul, bár már az 1704-ben kiállított díjlevél, a mely ugyancsak gimnáziumi tanítást biztosít, a régi boldogabb idők felemlítése mellett, a tanítói díjazás alábbszállásáról panaszkodik.

A rendes tanító felügyelete mellett, a kisebb tanulókat a nagyobb „Deákok“ minden díjazás nélkül tanítják.

1704-ben, midőn a ref. egyház előbb birt javaitól meg volt fosztva, a ref. egyház tanítójának, egy, Ráczkevei Ferencz Szepsi városának esküdt nótáriusa által kiállított díjlevél, javadalmazását a következőleg állapítja meg:

„Anno 1704 die 10. juni 8.“

„Mi, Mező-Szepsi városának mostani fő Birája K. Molnár István, mellém adjungált hites Polgárimmal együtt, úgy az Becsületes második Tanács első

és második Fürmendereivel, sőt az egész B. második Tanácsesal együtt Recognoscáljuk tenore praesentium, hogy Tiszteletes Szent Andrassy Mihály uramat eő Kglmét ez ijetén való 1704-ik Esztendőre fogadtuk meg Oskola mesterül /. Scholánk tanítással egyben köttetett igazgatására és nem nézvén a régi boldogabb állapotját Ecclesiánknak, melyben több helyről promoveálható jövedelmei lehetének az akkori Scholamestereknek, hanem a mostani boldogtalanságot előtünk viselvén, melyben említett Tiszteletes Szent Andrassy uramnak eő Kglmének az egy Didactrumon kívül igen csekély jövedelme vagyon, másként Deáki sincsenek eő Kglmének, a kik eő Kglmét (mint annak előtte) ingyen segitenék, ahhoz képest, magunk jó akarattya szerint tettünk igazítást a gyermekektől proveniáló Didactrum iránt, igérvén eő Kglmének Classisonként az mint alább következik. Esztendeig való tanításért:

1. Az apró gyermekektől, kik Abe dariumot Syllabizálnak vagy olvasnak, lészen az eő Kglme fizetése dnr. 98.

2. Az Rudimentistáktól, kik akar repetitive, akar olvasva tanulják, flor. 1.

3. Az Gramatistáktól flr. 1 ://: 70.

4. Az Syntaxistáktól flr. 1 ://: 50.

5. Az Poétáktól Tall. 1. idest flrt 1 ://: 50.

6. Az Rheturoktól és a fellyebb valóktól flrt. 3.

Considerálván mindazon által, hogy az exmittált rendes fizetés lészen az Szepsi lakos Becsületes embereknek gyermekeitől, másként a külsők iránt adatik eő Kglmének szabad uthorítás, hogy azokkal, valamint eő Kglmének tetszik és a mint emberséges emberekkel megalkhatik eő Kglme, úgy alkügyék, a mint magának úgy másoknak is megsértődése nélkül.

Caeter. Az halottaktul szokott sallarium lészen következőképen :

1. A milyet egy ének szóval kivisznek ::/ 24.
2. A milly felett egy Predicatio vagon :/ 48
3. A milly két Predicatioval temettetik flor 1 :/ 8

Item : Sabbathatalét, Nundinálet és Vacationálet, a mint az elöt is practicaltatott, ugy mostan is praetendálhat eő Kglme, mind a kívül való, mind pedig az itt levő gyermekeken, el se mulassa eő Kglme mind magáért, mind pedig a következő Tanítókért.

Ugyan ünnepi, lakadalmi és Céhgyülesi Cantatiók is legyenek szokásban, a mint eddig voltak.

Az ecclesiától pedig, a mint az előtt volt, lészen Proven : flor. 70 és 12 gab. élet." sat.

Az iskolának e díjlevélből kitetsző, magas színvonalá egész 1812-ig felmaradt, habár a tanítói díjlevél némi változtatáson ment keresztül, a mennyiben egy 1715-ben kelt díjlevél úgy a tanítónak, mint a segéd-tanítónak „Coquiá“-t vagy pedig annak megváltására 20 frtot rendel.

1812-ben, a Retorica és a Poezis az iskolában már nem taníttatnak, s a tanító, az elemi iskolák tanítása mellett, a conjugisták, gramatisták, syntaxisták tanítására szoritkozik. Ugyanakkor meghatározzák a tanrendet is, a mely „Norma Studiorum et Docendi in Sholae Nobili Reformatorum Sepsiensis fideliter observando“ cím alatt a következő :

„Vasárnap délelött Templomig. A Hübner Historiáit olvastatni, azokat a gyermekeknek értelmekhez képest megmagyarázni s a benne levő erkölcsi igazságokat a gyenge szívekbe plántálni. Meg kell jegyezni, hogy a Históriák következőségebe, az olyan haszontalan mesék, mint a *Tóbiás Historiája* el mellőztessenek, de már a *Susanné*, mint szép erkölcsi-

séget mutató és a hamis tanubizonyságtételtől retentő Historia, olvastathatik. Ezen kívül próbáltatni kell a gyermekekkel azt az éneket, a mely a templomban énekeltetni fog, s a gyermekeket a templombeli figyelmetességre meginteni.

Templom után a hallott Tanításból kérdezősködni s a Platinusi Catechismusból az előtt való nap hagyott leczkét könyv nélkül elmondani. Az után privata.

Délután: A Palat. Catechismusból, vagy az apróbbaknak más vallástanító könyvből, milyen a nagyobb és kisebb Superville Catechismus, a reggeli leczkét néhány kérdésekkel szaporitva magyarázni s elmondani könyv nélkül. Azután privata.

Hétfőn délelött: A Syntaxistáknak, syntatica Regulákat. A Grammatistáknak grammatica Regulákat. A Conjugistáknak, Comparistáknak, Declinistáknak a Deák-nyelvnek ezen Classisokra tartozó elementumait magyarázni s a Regulákra minden Classisban tanulókkal példákat iratni s azokat elmondani. Az után privata.

Délután: A Syntaxistáknak az első fél esztendőben, a Phaedrus meséit: második félesztendőben Cornelius Nepost magyarázni, még pedig sorba, ha lehet végig mind a két Auctort, azokból a szókat előre kisedetni s a Textust, a syntatica regulái szerint resolválni.

A Grammatistáknak Gedik olvasó könyvét magyarázni, belőle a szókat kiiratni és Grammatice resolválni.

A Conjugistáknak a Langius Colloquiumát magyarázni, a szókat szedetni és a Grammatica regulákra és Paradigmákra alkalmaztatni.

A Comparistáknak s Declinistáknak az Orbis Pictust épen azon szerint magyarázni és tractálni.

Ezek meglévén, mindenik Classisba tanulóknak a maga Auctorából, elmagyarázott részeiből, bizonyos darabot, a Gyermekek tehetségéhez képest, a könyv nélkül való megtanulásra kihagyni. Az után privata.

Kedden délelőtt: A Syntaxistáknak vagy Grammatistáknak a tegnapi magyarázott Auctorokból, kinek-kinek a magáéból Stilust, vagy Exercitiumot dictálni magyar nyelven, hogy azt deák-nyelvre által fordítsák; a mely meglévén, azt felolvasatni, mindeniknek hibáit kijavítani; s azon megjobbított Exercitiumot a Pura-Thecaba beírni parancsolni.

A Conjugistákkal és a Declinistákkal elsőbet a Paradigmáczra példákat iratni, azután pedig őket különb-különb-féle levelek, Contractusok s Testamentumok írására, s a levelek rendes behajtására oktatni. Az után privata.

Délután: A Vallás Historiáját és a Természet Historiát magyarázni s könyv nélkül taníttatni. Az után privata.

Szerdán délelőtt: A Hétfőn, Kedden egész napon magyarázott s tanult Tudományoknak repetitiojuk legyen. A Syntaxistáknak, Grammatistáknak a nagyobb Celláriusból, a Conjugistáknak s Declinistáknak a kisebb Celláriusból, előre kiszabott leczkével együtt. Az után privata.

Délután: Számvetés, Additio, Subtractio, Multiplicatio, Divisio, Aurea Regula Simplex, Cantus; a Purus Labornak s mindenhéten iratandó két Exemplároknak revideálása.

Csötörtökön délelőtt: Éppen azokat kell eselekedni, a melyek a kedden délelőtti órákra rendeltettek; Délután szinte azon szerint, a melyek a délutáni órákra rendeltettek.

Pénteken: Délelőtt épen azokat kell eselekedni,

a melyek a kedden délelőtti órákra rendeltettek. Délután: A nagyobbaknak írásból Conspectum totius Europae és Speciatim a Magyarország Phisio-Statistika Geografiáját, Magyar Törvény Summáját, a Phisica elementumait és Számvetést. Az apróbbakkal a kis tükört tanítani. Azután privata.

Szombaton Délelőtt: A Csötörtökön és Pénteken pertractált Tudománynak a Celláriusból kiszabott leczkével együtt repetitioja. Az után privata.

Délután: Számvetés, Éneklés. A Purus-Labornak s Exemplároknak revisioja. Az után Játék.

„Jegyzés. Ezeken kívül vigyázni kell, hogy a Gyermekek Reggeli, Estveli könyörgéseiket, Asztaláldásokat, az Uri szent Vacsorának vételéhez tartozó imádságokat tudjanak. Tudjanak magoktól és okosan imádkozni. 2. Minek utánna a Syntaxisták a Syntatica s a Grammatisták a Grammatica regulákat jól tudják, a resolutióban s a stilusok fordításaiban meglehetősen előmentek, amazoknak rövid Periodologiát adván ki, próbáljanak Periodusokat is írni; emezek pedig, t. i. a Grammatisták a Variatio Grammatica írásában gyakoroltassanak.”

Ez a rendszer magát 1848-ig feltartotta s eszközölte azt, hogy még az itteni iskolát végzett, tudományos pályára készülő tanulók a főgimnáziumok 4—5-ik osztályába felvétettek, addig maguk, a város lakosságát képező polgárok, az értelmiség oly magas színvonalán állottak, a minőhöz hasonlóval kevés kis város dicsekedhetett.

A tanítói állomás a c a d e m i c a p r o m o t i ó n a k tekintetett, s a tanítók mindenkor a sárospataki főiskolában hittani tanfolyamot végzett egyének voltak; míg a segédtanítók a kisebb diákok sorából kerültek ki.

1848-tól a gimnáziumi tantárgyak tanítása csak magán uton, a tudományos pályára készülőknel volt még kevés ideig szokásban.

A rendszeresen három évenként változó tanítói állomás 1857-ben rendszeresített s állandó, rendes tanítóval, s egy segédtanítóval töltetett be. Az első állandó tanító lett, a már két év óta itt működött Béký János.

Bármennyire érdekes volna is az iskola életével szoros kapcsolatban álló szokásokat rajzolni s az iskola szellemi értékének növelésére az egyháztanács s a fensőbb hatóságok által tett intézkedéseket feljegyezni; mégis csak annak felemlítésére szoritkozom, hogy az ünnepi, czéhgyűlési cantátiók mellett, az aratási vizsgák alkalmával, a Tanítóknak s iskolás gyermekeknek megvendéglése, természetesen összekötve a felnöttek mulatságával — az egyház pénztára terhére — egész 1844-ig felmaradt; ekkor egy, — Patay Sámuel, Jakabfalvy András, Dr. Ferenczy József, Farkassányi Sámuel, Vendégghy József, egyházmegyei küldöttek által az egyházmegyéhez tett felterjesztés alapján, e czimen — az egyházpénztár terhére leendő költségeztől — egyszer-mindenkorra eltiltattak.

1847-ben a superintendens, Zsarnay Imre „választmányi tagja által, az egyházközséget egy rendes gimnázium felállítására hívja fel. Az egyházi előljáróság rendes gimnázium felállítására magát elég erősnek nem érzi s az ügy érdekében a városhoz, mint a helybeli iskolák főpatronusához fordul, hogy ez nagyobb mérvű segélylyel tegye lehetővé a tervezett gimnázium felállítását. A város azonban a nagyobb mérvű segélyezést meg nem adhatja s így a gimnázium felállítása, a vidék s a tanügy nagy kárára, elmarad.

1876-ban a községi iskola eszméje felmerül s bár azt az egyházi előljáróság elvben már akkor elfogadja, de azért az iskola 1878-ig még a felekezetek jogkörében s fenhatósága alatt marad.

1878-ban megalakittatván előbb Halmý Károly ügyvéd, s miniszter által megbizott iskola-látogató felhívására a községi iskolaszék, ugyanazon év május 5-én, a községi képviselő testület, a községi iskolaszék felállítását kimondja.

Felhivatván az egyházak az iskolák felekezeti jellegének feladására, hosszas tanácskozmányok után, az egyházi előljáróság azon feltétellel, hogy a községi iskola egyik tanítója mindenkor ref. vallásu legyen s a felekezetnek énekvezére lehessen s mint ilyen, a református tanítók által birtlakást élvezhesse: a gyülekezeti tagok nagy részének irásban is beadott tiltakozása ellenére, a községi iskolához való csatlakozását kimondja, felekezeti jogait feladja; azóta a szepsii ev ref. egyház, mint ilyen, iskolával nem rendelkezik.

A felállított községi, államilag is segélyezett iskolába négy tanítói állomást szerveznek, a tanítók közül egyet az igazgatói teendők végzésével, az iskolaszék választása után, a tanfelügyelő biz meg.

A községi iskolában 1891. szept. 1-ig, a fiuk és leányok osztályonként, együtt taníttattnak a következő beosztás szerint. Egy tanító vezeti az 1-ső fiu és leány-osztályt. Egy tanító a 2-ik fiu és leány-osztályt. Egy tanító a harmadik fiu és leány-osztályt. Egy tanító a 4, 5, 6 fiú és leány-osztályt. Ez a beosztás, a szepsii iskolát, az elemi iskolák legkitünőbbjei közzé emeli s maga a taneredmény a legmagasabb kívánalmaknak is megfelel.

E rendszer azonban, mint fentebb is említve volt, csak 1891-ig áll fenn.

Már 1890 augusztus 16-án kelt intézvényével a megye kir. tanfelügyelője, Zagróczky Gyula, az osztályok nemi elkülönítését elrendeli s rendeletét, az Iskolaszék erős erkölcsi s paedagogiai érvekkel támogatott tiltakozása, (Közgazgatási bizottsághoz, ministeriumhoz felterjesztett fellebbezése) daczára keresztül viszi.

Ez az intézkedés, az iskolát, a két tanítóval bíró iskolák sorába lesüllyesztvén, az iskola szellemi értékét leszállítja.

A beosztás, ma, következő. Egy tanító tanítja az első és második fiu, egy az első és második leány-osztályt. Egy tanító a harmadik, negyedik, ötödik, hatodik fiu; egy, az annak megfelelő leány-osztályokat.

A községi iskolaszék, minden lehetőet elkövet, hogy e határozottan káros rendszert megváltoztassa. Fog-e igyekezete sikerülni? — azt a jövő mutatja meg.

FÜGGELÉK.

A szeptisii ev. ref. egyház lelkészeinek, tanítóinak, gondnokainak valamint a községi iskola tanítóinak névsora.

Lelkészek:

A feljegyzések 1688-ig hiányosak.

1. Kőrössy Lukács 1587—1607.
2. Ujfalvi Katona Imre 1607-től, 1612-ben két predicator volt 1688-ig kik voltak: egészen biztosan tudni nem lehet.
3. Kovásznay Imre, abauji s tornai esperes 1625—1638.
4. Borosnyai Gáspár 1645.
5. Váczai András 1650—1680.
6. Tolnay Mihály 1680—1694.
7. Percsi András 1680—1684.
8. Kabay Ferencz 1684—1688.
1694—1703-ig nem volt lelkész.
9. Kőrössy János 1703—1706. Kassára vitetett.
10. Szent-Andrássy Simon Mihály 1706—1714. Nagydára vitetett.
11. Nádudvary Mihály, először 1714—1727.
12. Szatmáry János 1727—1738.
13. Nádudvary Mihály 1738—1744. másodsor.
14. Bogáty István 1744—1753.
15. Bódics Ferencz 1753—1766.
16. Vári Szele Miklós 1766—1775.
17. Jósuvay Mihály 1775. meghalt aug. 15.
18. Kapczy István 1776—1779.
19. Tasnádi Székely István, esperes 1779—1800.
20. Sárkány Pál, esperes 1801—1804.
21. Kiss György 1804-ben helyettes.
22. Mayor József 1805—1816. Ujhelybe vitetett.
23. ifj. Sárkány Pál 1816-tól helyettes. Nyirri pap lett.
24. Patay János 1817—1823.
25. Kérészi István 1823—1829. A.-Vadászra vitetett.
26. Sranics Dániel 1829—1833. meghalt itt.
27. Markus György 1833—1850. rendes, 1855-ig nyugalmazott.
28. Markus László 1850—1863.
29. Tatár Mihály 1863—1864. helyettes.
30. Hadházy László 1864—1872. meghalt.

31. Jakab János 1872—1873. helyettes.
32. Béky Sámuel 1873—1874. Kassára vitetett.
33. Varga József 1874—1875. Szikszóra vitetett.
34. Megyaszy Pál 1875—1889. Kér-alpári pap lett.
35. Kovács Béla 1889—1927. XII. 28 megf. ut.

36. Csánfalvi 1928—1942. v. 1.
 37. *Opimus Endre* Tanítók: 1943. v. 1—1970—II. 1.

A feljegyzések 1805-ig hiányosak.

1. Vári Szele Miklós 1682—1685.
2. Tugonyi Miklós 1685—1688.
3. Szent-Andrássy Simon Mihály 1704—1707.
4. Sováti András 1739.
5. Rác Sámuel 1773—1776.
6. Koczok István 1779.
7. Zilai Cs. Sámuel 1780—1782.
8. Simon Mihály 1783—1784.
9. Gönde János 1785—1788.
10. Demeter István 1788—1790.
11. Bacsó János 1790—1793.
12. MoInár Balázs 1793—17. 5.
13. Kovács József 1795—1796.
14. Szekeres János 1796—1799.
15. Gondol Pál 1799—1801.
16. V. Tóth István 1801—1803.
17. Szalai Dániel 1803—1804.
18. Ujlaki József 1804—1806.
19. Gyarmati József 1806—1809.
20. Pecsénye István 1809—1812.
21. Szatmáry József 1812—1816.
22. Belényessy József 1816—1819.
23. Maklár János 1819—1822.
24. Ragályi József 1822—1825.
25. Soltész Károly 1825—1828.
26. Szatmári Sámuel 1828—1830.
27. Kövér József 1830—1831.
28. Sütő Samuel 1831—1834.
29. Tóth Sámuel 1834—1837.
30. Benda János 1837—1840.
31. Nagy Gábor 1840—1843.
32. Kovács Károly 1843—1846.
33. Planitz Károly (később Tervei) 1846—1850.
34. Szoboszlai József 1850—1853.
35. Vass Endre 1853—1854.
36. Fejes Sámuel 1854—1855.
37. Béky János 1855—1878-ig. 1879-ig. énekvezér.
38. Kóta Sámuel 1879-től vallástanító énekvezér.

Gondnokok:

A régebbi időből a feljegyzés hiányos.

1. Gecskey István 1727—1743.
2. Jólész András 1743—1758.
3. Bernáth Pál 1758—1760.
4. Jólész András 1760—1761.
5. Gasparóczy Mihály 1761—1769.
6. Almássy János 1769—1770.
7. Ör. Persenszky Mihály és Nikházy Imre 1770—1773.
8. Fonyi Mihály és Nikházy Imre 1773—1777.
9. Szarka István és Nyerges István 1777—1786.
10. Vámos András, id. Persenszky János 1786—1790.
11. Nyerges István, id. Persenszky János 1790—1793.
12. Szobonya István, id. " 1793—1807.
13. Héczey András, Portörő Mihály 1807—1815.
14. Portörő Mihály, ifj. Persenszky János 1815—1816.
15. Balla Mihály, " 1816—1822.
16. Balla Mihály, Lipták János 1822—1828.
17. Farkass András, Lipták János 1828—1833.
18. Halmy József, Ujlaky József 1833—1839.
19. Ujlaky József, Farkass János 1839—1843.
20. Héczey Péter, Lipták András 1843—1851.
21. Héczey Péter, Gócs János 1851—1853.
22. Gócs János, Dienes János 1853—1856.
23. Gócs János 1856—1858.
24. Szántay Dániel 1858—1861.
25. Urbán János 1861—1869.
26. Dobza Sámuel 1869—1879.
27. Draskóczy József 1879—1883.
28. Persenszky János 1883—1887.
29. Rozsnyai István, 1887—.

A községi iskola tanítói s tanítónői:

1. Béky János 1878—1879. ev. ref.
2. Bauerfeind Antal 1878—1889. † Igazgató, rom. cath.
3. Ambrus Gizella 1878—1884. ág. ev; férjhez ment.
4. Kóta Sámuel 1879-től igazgató, ev. ref.
5. Pápai Struglicz Julia 1880—1882. rom. cath; férjhez ment.
6. Stefancsik József 1882—1884. rom. cath.
7. Sidlauer Róza 1884—1885. izr. vall.
8. Spéri Stefánia 1884—1885. rom. cath.
9. Lengyel Irén 1885— rom. cath.
10. Zaubek Mária 1885—1887. rom. cath.
11. Burkár Pál 1887—1896 III/8-ig. rom. cath.
12. Gábel Ferencz 1890— rom. cath.